

Eurotop en gevangeniswezen

31 december 1997

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK 1	Achtergrond en aanleiding	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Opzet van het rapport	1
HOOFDSTUK 2	Procedure	3
2.1	Onderzoeksgebied	3
2.2	Wijze van aanpak/fasen	4
2.3	Werkwijze	4
HOOFDSTUK 3	Gang van zaken op het niveau van het ministerie van Justitie	6
3.1	Inleiding	6
3.2	Procedures	6
3.3	Communicatie/Informatie	7
3.3.1	Communicatie tussen de Directie gevangeniswezen en het kerndepartement	8
3.3.2	Communicatie tussen de Directie gevangeniswezen, de PIOA en andere inrichtingen	9
3.3.3	Communicatie tussen de PIOA en andere inrichtingen	10
3.3.4	Overige communicatie	10
HOOFDSTUK 4	Bejegening in de Penitentiaire Inrichtingen	12
4.1	Inleiding	12
4.2	PI Over-Amstel	12
4.2.1	Inleiding	12
4.2.2	Communicatie	13
4.2.3	Organisatie en voorbereiding	14
4.2.4	Coördinatie en verantwoordelijkheden	15
4.2.5	Bestemming en regime	15
4.2.6	Inkomst	17
4.2.7	Klachten van algemene aard	18
4.2.8	Isoleercel	19
4.2.9	Medische dienst	20
4.2.10	Incidenten	20
4.3	PI Zutphen	21
4.3.1	Inleiding	21
4.3.2	Communicatie	21
4.3.3	Organisatie/voorbereiding	21
4.3.4	Coördinatie en verantwoordelijkheden	21
4.3.5	Bestemming en regime	22
4.3.6	Inkomst	23
4.3.7	Invrijheidstelling	24
4.3.8	Klachten van algemene aard	24
4.3.9	Isoleercel	25
4.3.10	Medische dienst	25
4.3.11	Incidenten	25
4.4	PI De Grittenborgh	27

4.4.1	Inleiding	27
4.4.2	Communicatie	27
4.4.3	Organisatie/voorbereiding	27
4.4.4	Coördinatie en verantwoordelijkheden	27
4.4.5	Bestemming en regime	27
4.4.6	Inkomst	28
4.4.7	Invrijheidstelling	29
4.4.8	Klachten van algemene aard	29
4.4.9	Isoleercel	30
4.4.10	Medische dienst	30
4.4.11	Incidenten	31
4.5	PI Toorenburgh	32
4.5.1	Inleiding	32
4.5.2	Communicatie	32
4.5.3	Organisatie/voorbereiding	32
4.5.4	Bestemming en regime	33
4.5.5	Inkomst	34
4.5.6	Invrijheidstelling	34
4.5.7	Klachten van algemene aard	35
4.5.8	Isoleercel	36
4.5.9	Medische dienst	36
4.5.10	Incidenten	37
4.6	LBB en Vervoer	38
4.6.1	Inleiding	38
4.6.2	Coördinatie en verantwoordelijkheden	38
4.6.3	Organisatie en voorbereiding	39
4.6.4	Communicatie	39
4.6.5	Inkomst	39
4.6.6	Transport/inkomst in andere inrichting	41
4.6.7	Invrijheidstelling	41
4.6.8	Klachten van algemene aard	42
4.6.9	Incidenten	42
	HOOFDSTUK 5 Conclusies en aanbevelingen	43
5.1	Inleiding	43
5.2	Het onderzoekskader	43
5.3	Een samenvatting van de conclusies	50
5.4	De aanbevelingen	51
	Begrippenlijst	53
	Geraadpleegde bronnen	54
	Bijlagen	56

HOOFDSTUK 1 Achtergrond en aanleiding

1.1 Inleiding

In het weekend van 14 en 15 juni 1997 en de daarop volgende dagen hebben zich rondom de Eurotop in Amsterdam ongeregelheden voorgedaan. In dit verband zijn - onder andere op grond van artikel 140 WvSr - door de politie in totaal ruim 500 demonstranten aangehouden. Een groot aantal demonstranten is vervolgens afgevoerd naar de penitentiaire Inrichtingen Over-Amstel (PIOA) te Amsterdam.

Tussen de politie Amsterdam-Amstelland en de PIOA is in 1996 afgesproken om bij ontruiming van het hoofdbureau, aan politie in verband met een noodsituatie (bijv. brand), de PIOA als opvang voor 80 arrestanten te gebruiken. Deze afspraak is vastgelegd in een convenant tussen politie en de PIOA (bijlage 3). Tijdens de Eurotop heeft de politie een beroep gedaan op dit convenant. Al snel bleek echter, dat het aantal arrestanten enkele honderden bedroeg. Dit heeft ertoe geleid dat de PIOA maatregelen moest nemen om de arrestanten elders in het land te doen plaatsen.

Omtrent de gang van zaken bij de arrestaties en de daarop volgende detentie is een zwartboek politieoptreden uitgebracht waarbij de grootscheepse arrestatie van de demonstranten aan de kaak wordt gesteld. Verder zijn er over het politieoptreden veel klachten binnengekomen bij de gemeente Amsterdam. Over de bejegening in de verschillende penitentiaire inrichtingen zijn geen klachten binnengekomen bij de beklagcommissies van de penitentiaire inrichtingen.

Het optreden van de politie is onderzocht door de permanente Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland die belast werd met het onderzoeken van de gang van zaken rondom de Eurotop. Deze commissie heeft zich voornamelijk beziggehouden met klachten aan het adres van de politie ten tijde van de Eurotop. De commissie heeft op dinsdag 18 november 1997 een rapport uitgebracht onder de titel "Onderzoek naar politieoptreden Eurotop Amsterdam juni 1997". Verder heeft er een evaluatie plaatsgevonden binnen de driehoek van de politieregio Amsterdam-Amstelland, die zich richtte op cruciale beslissingen op het gebied van de openbare orde- en strafrechtshandhaving en het optreden van de politie (Eurotop 1997, Evaluatie van het politieoptreden, Driehoeksoverleg Gemeente Amsterdam, november 1997).

De Minister van Justitie zag aanleiding een onderzoek te doen instellen naar de opvang van arrestanten in de verschillende penitentiaire inrichtingen (zie Handelingen TK, 26 juni 1997). Bij beschikking van 12 september 1997 is door de Minister van Justitie een commissie ingesteld met als opdracht "de wijze van opvang van arrestanten in de penitentiaire inrichtingen te onderzoeken en hierover te rapporteren aan de Minister van Justitie" (bijlage 1). Het rapport van deze commissie ligt thans voor u.

1.2 Opzet van het rapport

Dit rapport van de onderzoekscommissie is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 komt de procedure die de onderzoekscommissie heeft gevolgd aan de orde. Hierin wordt beschreven wat de commissie tot haar onderzoeksgebied heeft gerekend. Vervolgens komt in hoofdstuk 3 de gang van zaken op departementaal niveau aan de orde. In

hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe de bejegening is geweest in de verschillende penitentiaire inrichtingen en tijdens het vervoer. Tenslotte bevat hoofdstuk 5 een aantal conclusies en aanbevelingen.

HOOFDSTUK 2 Procedure

2.1 Onderzoeksgebied

De onderzoekscommissie heeft de gebeurtenissen die zich hebben afgespeeld in de penitentiaire inrichtingen bestudeerd. Gezien het feit dat de directe aanleiding van de betrokkenheid van de PIOA is gelegen in de overeenkomst die bestaat tussen de politie Amsterdam-Amstelland en de PIOA, speelt de PIOA een centrale rol in het onderzoek. Tot het onderzoeksgebied wordt gerekend de periode vanaf het moment dat de arrestanten door de Landelijke Bijzondere Bijstand (LBB) uit de bussen worden gehaald en aan de PIOA worden overgedragen, het verblijf in de PIOA, het vervoer van de arrestanten dat heeft plaatsgevonden tussen de PIOA en respectievelijk Heerhugowaard, Zutphen en Hoogeveen en het verblijf in die inrichtingen tot en met het vervoer van de genoemde inrichtingen naar de plaats van invrijheidstelling of overdracht ter uitzetting. In het onderzoek is het optreden van de politie binnen de penitentiaire inrichtingen niet betrokken.

In artikel 1 van de instellingsbeschikking staat dat de onderzoekscommissie de opdracht heeft om: *"Een onderzoek in te stellen naar de wijze van opvang in de desbetreffende inrichtingen en daarover te rapporteren"*

De onderzoekscommissie wil komen tot een beschrijving en beoordeling van het verloop van de opvang in penitentiaire inrichtingen van de personen, die in het kader van de ongeregelheden in Amsterdam rond de Eurotop zijn gearresteerd en van het in verband daarmee gevoerde beleid. Dat brengt met zich mee dat de commissie klachten van meer algemene aard bij haar beschouwingen heeft betrokken. Dat was veel moeilijker met individuele klachten. Daar kwam nog bij dat het niet mogelijk is geweest klagers te horen (zie paragraaf 2.3). Om de onderzoeksopdracht te operationaliseren worden de volgende vragen gesteld:

1. hoe zijn de procedures verlopen?
2. hoe is er gecommuniceerd?
3. welke voorbereidingen zijn er getroffen en hoe verliep de organisatie?
4. hoe was de coördinatie geregeld en wat was er afgesproken met betrekking tot verantwoordelijkheden?
5. is er rekening gehouden met de bestemming van de inrichtingen en het op de arrestanten toegepaste regime?
6. hoe verliep de inkomst in de inrichtingen?
7. hoe verliep de invrijheidstelling?
8. welke zijn de klachten van algemene aard?
9. hoe is het vervoer geweest?
10. zijn er individuen in de isoleercel geplaatst, zo ja, hoeveel en om welke redenen?
11. welke is de rol van de medische dienst geweest?
12. hebben zich nog incidenten voorgedaan?

De onderzoekscommissie heeft zich met name geconcentreerd op de klachten van algemene aard over de opvang van arrestanten in de verschillende inrichtingen. Door de

onderzoekscommissie is niet (zoals bij de commissie voor politiekklachten) onderzoek gedaan naar individuele klachten van de arrestanten. Wel is het zwartboek tijdens de gesprekken met betrokken functionarissen uitgangspunt voor de bespreking geweest (zie ook paragraaf 2.4).

2.2 Wijze van aanpak/fasen

De onderzoekscommissie heeft haar onderzoek als volgt opgebouwd:

- I Afbakenen van het onderzoeksgebied
- II Verzamelen van relevante informatie
- III Gesprekken met
 - functionarissen van het departement
 - functionarissen in de verschillende inrichtingen en de LBB
 - een lid van het LCC
 - de hoofdofficier van justitie Amsterdam
 - leden van de organisaties die het zwartboek tot stand hebben laten komen
- IV Verslaglegging
- V Conclusies en aanbevelingen

2.3 Werkwijze

De onderzoekscommissie heeft vergaderd op de data 16 september, 21 oktober, 5 en 25 november, 11 en 18 december 1997. In deze vergaderingen is gesproken over het plan van aanpak, de te horen personen, te vergaren informatie, bevindingen en conclusies en de vaststelling van het eindrapport.

Voor het horen van betrokken functionarissen van de verschillende inrichtingen heeft de commissie de afzonderlijke inrichtingen bezocht. Door in de verschillende inrichtingen te bekijken waar de opvang van arrestanten zich heeft afgespeeld, heeft de commissie een beeld kunnen krijgen van de gang van zaken binnen de inrichtingen ten tijde van de Eurotop.

De gesprekken met betrokken functionarissen vonden plaats op 23 september, 21 oktober en 31 oktober, 13, 20 en 25 november 1997. Voor de functies van betrokken functionarissen, met wie is gesproken, wordt verwezen naar bijlage 5. Het horen van betrokken functionarissen heeft niet in alle gevallen plaatsgevonden door de voltallige commissie.

Omdat de commissie het van belang achtte dat ook individuele klagers zouden worden gehoord heeft de commissie op 17 september 1997 een brief verzonden aan respectievelijk het Autonoom Centrum, De arrestantengroep, Jansen & Jansen en het Platform een ander Europa, waarin zij werden uitgenodigd om personen aan te zoeken om op 21 oktober 1997 hun klachten met de commissie vertrouwelijk te bespreken.

De opstellers van het zwartboek reageerden afwijzend. Met twee afgevaardigden van de opstellers van het zwartboek is op 21 oktober 1997 daarover gesproken. Na dit gesprek gaven de opstellers van het zwartboek in een brief van 29 oktober 1997 te kennen dat zij het in het verlengde van de opdracht niet erg zinvol achtten om wederom (voor de commissie voor de Politiekklachten Amsterdam-Amstelland had men dit ook al gedaan)

klagers te benaderen om door de commissie te worden gehoord. Immers, de onderzoekscommissie onderzoekt enkel klachten van algemene aard en niet zozeer individuele.

De commissie heeft vervolgens geen mogelijkheid meer gezien de klagers op enigerlei wijze toch nog te betrekken bij het onderzoek. De commissie betreurt dit en het beperkt de commissie in het trekken van conclusies.

Bij de opzet van het rapport werd, terwille van de duidelijkheid, uitgegaan van de verschillende instanties en penitentiaire instellingen die bij de opvang van arrestanten waren betrokken. Zo gaat hoofdstuk 3 over de gang van zaken op het ministerie van Justitie. Hoofdstuk 4 handelt over de verschillende penitentiaire inrichtingen en de LBB. Als uitgangspunt zijn daarbij genomen de verklaringen van de bij die instantie of instelling werkzame personen. Waar een ieder de gebeurtenissen, onder grote druk, op eigen wijze heeft beleefd, kwam het voor dat de weergaven van die gebeurtenissen op ondergeschikte punten verschillen.

HOOFDSTUK 3 Gang van zaken op het niveau van het ministerie van Justitie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een feitelijke beschrijving gegeven van de gang van zaken zoals die zich ten tijde van de Eurotop op het departement heeft afgespeeld. De informatie is verkregen uit gesprekken die de commissie heeft gevoerd met ambtenaren van het ministerie van Justitie (zie bijlage 5).

3.2 Procedures

Op 14 september 1996 is, zoals vermeld, door de politie Amsterdam-Amstelland en de PIOA een overeenkomst gesloten (bijlage 3). Hierin is geregeld dat indien zich een gebeurtenis zou voordoen op het hoofdbureau van politie, waardoor dit onbruikbaar werd voor de opvang van arrestanten (bijvoorbeeld door brand), de PIOA de tijdelijke opvang van maximaal 80 arrestanten voor haar rekening zou nemen.

Tien dagen voorafgaand aan de Eurotop is de algemeen directeur van de PIOA benaderd door een inspecteur van de politie van het korps Amsterdam-Amstelland. Deze gaf te kennen dat de PIOA mogelijk betrokken zou moeten worden bij opvang van arrestanten in het weekend van 14 en 15 juni 1997. Verwezen is naar de overeenkomst van 1996. Een aantal dagen voorafgaand aan de Eurotop is dit door de politie bevestigd. De politie liet weten dat de PIOA bij eventuele incidenten in de stad als 'expansievat' van het politiebureau diende te functioneren. Bij eventuele arrestaties had de politie, zoals uit het draaiboek van de politie blijkt, ten behoeve van de opvang van arrestanten verder de volgende lokaties, cellen en/of ophoudruimtes gereserveerd: het hoofdbureau met 80 cellen, 5 dagverblijven (elk voor 15 personen), de luchtplaats (100 personen) en de sporthal van de Koninklijke Marechaussee te Badhoevedorp (70 personen) (Onderzoek naar politieoptreden Eurotop Amsterdam juni 1997, november 1997, p. 195). De PIOA zou voor 80 plaatsen garant moeten staan waardoor de totale capaciteit op 335 plaatsen zou komen.

De directeur van de PIOA was aanvankelijk niet enthousiast omdat hij van mening was dat de overeenkomst van 1996 niet voor deze situatie was bedoeld. De algemeen directeur van de PIOA heeft toen verwezen naar de Directie gevangeniswezen omdat daar 'het groene licht' zou moeten worden gegeven. Vervolgens heeft de betreffende inspecteur contact gezocht met een medewerker van de Directie gevangeniswezen met hetzelfde verzoek. De inspecteur van de politie had hierover al contact opgenomen met een lid van het LCC. De betreffende medewerker van de Directie gevangeniswezen heeft vervolgens contact opgenomen met de algemeen directeur van de PIOA om af te stemmen of er capaciteit te regelen zou zijn in de PIOA, indien zich ongeregeligheden zouden voordoen in Amsterdam ten tijde van de Eurotop. De algemeen directeur heeft zich verder niet verzet waarna de medewerker het geheel heeft kortgesloten met de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen. Gezien het feit dat de PIOA beschikte over de nodige capaciteit en omdat de periode tot aan het betreffende weekend erg kort was, hebben de algemeen directeur van de PIOA en de plaatsvervangend directeur van de Directie gevangeniswezen ingestemd met het voorstel van de politie.

Vervolgens heeft de algemeen directeur van de PIOA de politie verzocht de afspraken schriftelijk te bevestigen. De afspraken over de opvang en de financiële afwikkeling zijn op 11 juni 1997 door de politie bevestigd en vastgelegd in een brief van de inspecteur van politie van woensdag 11 juni 1997 (bijlage 4).

In deze brief staat vermeld dat de PIOA aan de politie Amsterdam-Amstelland ruimten ter beschikking stelt ten behoeve van het insluiten van door de politie ter zake overtreddingen tegen de openbare orde aangehouden verdachten. De ruimten die worden genoemd zijn de sportzalen van 'De Singel', 'Het Schouw' en enkele ruimten waar de verdachten kunnen worden gehoord, gefouilleerd en gefotografeerd. Verder wordt vastgelegd dat de politie zorg zal dragen voor veldbedden, dekens en apparatuur en dat de inrichting zorgt voor de voedselvoorziening. Ook wordt bevestigd dat de financiële afwikkeling voor rekening van de politie komt. De regie zou komen te liggen in handen van de politie en de PIOA zou de politie bij haar taken ondersteunen. De PIOA is hiermee een verlengstuk van het politiebureau geworden en is enkel verantwoordelijk voor de bejegening in de PIOA. De algemeen directeur van de PIOA heeft op donderdag 12 juni 1997 ingestemd met de brief van 11 juni 1997.

Uit de brief van de politie aan de PIOA en het interne draaiboek van de PIOA valt op te maken dat:

- Er capaciteit in de PIOA was voor 80 personen (bij voorkeur mannen).
- Vrouwen zouden worden ondergebracht in leegstaande cellen, de bezoeksalen en in één sportzaal. Mannen werden ondergebracht op de luchtplaatsen en in een andere sportzaal. De minderjarigen werden van de groep gescheiden en ondergebracht in politiecellen in de stad.
- Het zou gaan om arrestanten welke zich schuldig hebben gemaakt aan 'verstoring van de openbare orde'.
Voorts werd afgesproken dat:
- De politie tijdig aan zou geven wanneer de eerste arrestanten verwacht konden worden. Waar mogelijk zou men de aantallen doorgeven. Dit contact zou verlopen via de directeur beveiliging.
- De arrestanten zouden in principe gebracht worden in busjes.
- Indien dit niet mogelijk zou zijn, dan zouden de arrestanten naar de PIOA worden gebracht in een grote bus.
- De politie personeel en apparatuur verzorgt ten behoeve van foto's en vingerafdrukken van de arrestanten.
- De politie een voldoende aantal waardezakken levert.
- De politie een voldoende aantal inschrijfformulieren levert.
- Er 80 veldbedden worden geleverd.
- Er 80 dekens worden geleverd.
- De "Afwikkeling" van arrestanten wordt door de politie verder geregeld.
- De "Lastige" arrestanten zullen indien mogelijk in overleg met de politie worden geplaatst in een politiecel.

3.3 Communicatie/Informatie

De burgemeester van Amsterdam was verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde. De hoofdofficier van justitie droeg de verantwoordelijkheid voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten. In het driehoeksoverleg overlegden zij met

de hoofdcommissaris van politie.

Onder het driehoeksoverleg ressorteerde een beleidscentrum waarin Openbaar Ministerie, de gemeente Amsterdam en de politie waren vertegenwoordigd. Het beleidscentrum hield zich onder meer bezig met het ontwikkelen van beleid ten aanzien van grootschalig politieoptreden en de gevolgen daarvan.

De burgemeester van Amsterdam heeft op zijn beurt contact gehad met de Minister van Binnenlandse Zaken, de hoofdofficier van justitie, de Minister van Justitie, ofwel de Secretaris-Generaal van het ministerie van Justitie.

Het beleidscentrum onderhoudt contacten met het LCC. In het LCC hadden de verschillende departementen zitting. Het wordt voorgezeten door een ambtenaar van Binnenlandse Zaken. Ook het ministerie van Justitie is in het LCC vertegenwoordigd geweest (zie voor een verdere beschrijving ook: Onderzoek naar politieoptreden Eurotop Amsterdam juni 1997, pagina 24 t/m 26 en bijlage D, november, 1997).

De Dienst Justitiële Instellingen is in geen van deze overlegstructuren vertegenwoordigd geweest, maar werd aanvankelijk alleen geïnformeerd door de PIOA.

3.3.1 Communicatie tussen de Directie gevangeniswezen en het kerndepartement

Op zaterdag 14 juni 1997 en zondag 15 juni 1997 heeft de dienstdoende piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen om een andere reden dan de Eurotop, contact gehad met de Directeur gevangeniswezen. Op zondag meldde de piketambtenaar terloops dat het onrustig was in Amsterdam. De Directeur gevangeniswezen heeft op zijn beurt het Hoofd Dienst Justitiële Inrichtingen en de Directeur Generaal Preventie Jeugd & Sancties nader geïnformeerd.

Op maandagochtend 16 juni 1997 is de Directeur gevangeniswezen geïnformeerd over hetgeen zich in de afgelopen nacht had voorgedaan. Hierover heeft de Directeur gevangeniswezen toen wederom gesproken met het Hoofd Dienst Justitiële Inrichtingen en de Directeur-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties. Ook is er een piketnotitie door de Directeur gevangeniswezen doorgeleid naar het Hoofd Dienst Justitiële Inrichtingen en de Directeur-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties. In deze piketnotitie stond, zakelijk weergegeven, dat de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen op zaterdag 14 juni 1997 in de avond is benaderd door de plaatsvervangend directeur van de PIOA te Amsterdam. Zij deelde mee dat het draaiboek met betrekking tot het huisvesten van gearresteerden naar aanleiding van de Eurotop in werking zou treden, omdat er tijdens de onrust in de stad Amsterdam arrestaties waren verricht. De piketambtenaar gaf aan niet volledig op de hoogte te zijn geweest van de afspraken tussen justitie en politie. Verder meldde de piketambtenaar dat zij de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA had verzocht zelf contact op te nemen met de Directie Voorlichting.

Op maandagochtend 16 juni 1997 werd de piketambtenaar om 02.00 uur gebeld door de plaatsvervangend directeur van de PIOA. Er waren inmiddels 120 arrestanten in de PIOA gehuisvest, terwijl de piketambtenaar begreep dat de afspraak 80 plaatsen betrof. De politie/ME bleef echter bussen met gearresteerden aanvoeren, inmiddels zo'n 100 man/vrouw, die ergens geplaatst moesten worden. De uitspraak van de piketambtenaar dat het gevangeniswezen niet op een dergelijke wijze voor het blok kon worden gezet, was mogelijk juist, doch bracht de plaatsvervangend directeur van de PIOA niet dichterbij een oplossing. De plaatsvervangend directeur van de PIOA had op korte termijn veel capaciteit nodig. De plaatsvervangend directeur van de PIOA had zelf gedacht aan 'De

Schutterswei' en de PI Zutphen. Met betrekking tot deze inrichtingen was de piketambtenaar niet op de hoogte van de beschikbare capaciteit. De piketambtenaar kon dus moeilijk inschatten of er arrestanten geplaatst zouden kunnen worden waardoor ze de plaatsvervangend directeur van de PIOA verzocht om zelf contact op te nemen met de inrichtingen. Op 16 juni 1997 02.30 uur meldde de plaatsvervangend directeur van de PIOA aan de piketambtenaar dat er in de PI Zutphen 150 plaatsen beschikbaar waren ten behoeve van opvang van arrestanten. Maandagochtend 16 juni 1997 zou worden gezien hoe één en ander juridisch zou kunnen worden geregeld.

In de loop van deze week heeft er overleg plaatsgevonden tussen de Directeur gevangeniswezen en de Secretaris-Generaal over berichten in het TV-journaal naar aanleiding van de Eurotop.

Op dinsdagmiddag 17 juni 1997 heeft de Directeur gevangeniswezen de Directeur-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties op de hoogte gesteld van zijn genomen besluit de LBB-ers niet in de tent van PI Toorenburgh toe te laten om vrouwen uit de tent te halen in verband met hun uitzetting.

3.3.2 Communicatie tussen de Directie gevangeniswezen, de PIOA en andere inrichtingen

Op zaterdagochtend 14 juni 1997 heeft de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA voor de eerste maal contact gehad met de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen. Zij deelde mee dat de regeling zoals die op 11 juni 1997 is vastgelegd tussen de PIOA en de politie mogelijk in werking zou treden.

Op maandagochtend 16 juni 1997 heeft de plaatsvervangend algemeen directeur tussen 02.00 en 03.00 uur wederom contact met de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen omdat het maximum aantal arrestanten dat was afgesproken was overschreden. Tijdens dit telefoongesprek werd afgesproken dat de plaatsvervangend algemeen directeur de directeur van de PI Zutphen zou vragen of hij arrestanten die in de PIOA verbleven, wilde opnemen. De piketambtenaar heeft eerst maandagochtend de Directeur gevangeniswezen middels een piketnotitie geïnformeerd (zie 3.3.1)

Op maandagochtend 16 juni 1997 werd het de Directie gevangeniswezen duidelijk dat de PIOA in een lastig parket verzeild was geraakt. De plaatsvervangend directeur van de PIOA uitte haar ongenoegen -in een werkoverleg tussen de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen en zijn accountmanagers- over het feit dat alle arrestanten rechtstreeks naar de PIOA waren geleid. Ter plekke is een plan de campagne opgesteld en zijn de taken verdeeld. Ten behoeve van de PIOA is vervolgens door een accountmanager capaciteit geregeld in de PI De Toorenburgh (voor vrouwen), de PI De Grittenborgh en de PI Sittard. Deze heeft met de betreffende directeurs afgesproken, voortkomend uit het overleg met de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen en de accountmanagers, dat de opvang zou duren tot woensdagmiddag en uiterlijk tot donderdagochtend. Daarna zouden de arrestanten in kleine groepen worden vrijgelaten. Deze accountmanager heeft verder regelmatig contact gehouden met de PIOA en heeft de Directie gevangeniswezen hierover op de hoogte gehouden.

Op maandag 16 juni 1997 heeft de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen

meerdere malen contact gehad met de directeur van de PI Toorenburgh. In één van deze gesprekken heeft de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen de algemeen directeur van de PI Toorenburgh toestemming gegeven voor het plaatsen van een tent. Hierover zijn later nog enkele gesprekken gevoerd omdat de directeur van de PI De Toorenburgh wist dat daarover problemen waren met het Openbaar Ministerie. Een lid van het Amsterdamse parket had bezwaar gemaakt tegen gemeenschappelijke detentie. De plaatsvervangend directeur gevangeniswezen heeft toestemming verleend om met de bouw van de tent door te gaan onder het motto: 'beter wat geregeld dan helemaal niets'.

Op dinsdagmiddag 17 juni 1997 rond 15.00 uur werd de Directie gevangeniswezen geconfronteerd met het feit dat een groep LBB-ers voor de tweede keer de tent binnen wilden van de PI De Toorenburgh om vrouwen eruit te halen in verband met hun uitzetting naar het buitenland. 's Ochtends was dit voor de eerste keer gedaan en dat had een spannende situatie tot gevolg gehad. De Directeur gevangeniswezen heeft besloten de LBB de tent niet in te laten gaan omdat de beheersbaarheid in de tent daardoor ontoelaatbaar zou worden aangetast.

3.3.3 Communicatie tussen de PIOA en andere inrichtingen

De plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA heeft na haar gesprek op maandag 16 juni 1997 van 03.00 uur met de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen contact opgenomen met de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen met het verzoek capaciteit beschikbaar te stellen ten behoeve van de opvang van de arrestanten. Deze stemde in met de opvang van 96 arrestanten. Vervolgens bleek er naast Zutphen plaats in De Grittenborgh te Hoogeveen te zijn. Ook is er nog even sprake geweest van opvang in een marinekazerne van defensie. Hier zouden in beginsel 50 plaatsen beschikbaar zijn. Dit plan kon evenwel geen doorgang vinden.

3.3.4 Overige communicatie

De contacten tussen het gevangeniswezen verliepen vaak door tussenkomst van een commandant van de ME. In de nacht van zondag op maandag heeft de politie in totaal zeven bussen met arrestanten bij de PIOA gebracht. In de aangepaste overeenkomst van 11 juni 1997 tussen de PIOA en de politie Amsterdam was in beginsel afgesproken dat de PIOA 80 arrestanten zou opvangen. Deze limiet is echter op zondagmiddag 15 juni verhoogd naar 120. Toen dit aantal zondagnacht werd overschreden, werd de politie door de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA een "halt" toegeroepen. De ME commandant heeft daarop telefonisch contact opgenomen met het LCC. Op dat moment bleek dat andere bussen ook al onderweg waren. De politie heeft toen verklaard dat de arrestanten van die bussen niet meer hoefden te worden opgenomen in de PIOA. De plaatsvervangend algemeen directeur vond dit onverantwoord en heeft vervolgens contact opgenomen met de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen.

Tussen het LCC en het gevangeniswezen is ten tijde van de opvang van arrestanten slechts driemaal contact geweest. Het eerste contact vond op initiatief van het LCC op maandag 16 juni 1997 plaats. De vertegenwoordiger van het van Justitie heeft toen contact gehad met het Hoofd LBB over uitbreiding van capaciteit toen de 120 overschreden werd. Ook is er nog melding gemaakt van een tweede contact op 16 juni 1997 rond

03.00 uur. Een vertegenwoordiger van de LCC heeft toen volgens de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen contact gehad met de PI Zutphen en de politie Amsterdam. Er is toen, volgens de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen, een opdracht gegeven medewerking te verlenen aan de opvang van arrestanten. Het derde contact was op 17 juni 1997 rond 15.30 uur op initiatief van een accountmanager van de Directie gevangeniswezen en had betrekking op de insluitingsstukken ten behoeve van de PI De Grittenborgh.

Rechtstreeks contact tussen de politie en de Directie gevangeniswezen is er na 11 juni 1997 niet meer geweest.

In het kader van de contra-demonstratie die in het weekend van 20 juni 1997 was gepland zijn de contacten vanuit de beleidsgroep wel via de Directie gevangeniswezen verlopen. In eerste instantie had de beleidsgroep wederom rechtstreeks contact opgenomen met de PIOA maar deze verwees naar de Directie gevangeniswezen. De Directeur gevangeniswezen heeft toen aangegeven dat hij niet nogmaals van plan was aan een dergelijke grootschalige actie ten behoeve van opvang van arrestanten gehoor te geven. Alleen indien de Minister daartoe een opdracht zou geven zou de Directeur overstag gaan. Gezien het feit er een kans bestond dat de Directie wederom haar inspanningen zou moeten leveren zijn er toen wel voorbereidende maatregelen getroffen. Er is een plan van aanpak gemaakt en er is 'capaciteit van 400 plaatsen' gerealiseerd. Dit aantal heeft de Directeur gevangeniswezen afgestemd met de Secretaris-Generaal, waarna deze het beleidscentrum heeft geïnformeerd.

HOOFDSTUK 4 Bejegening in de Penitentiare Inrichtingen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een feitelijke weergave gegeven van de gang van zaken binnen de inrichtingen ten tijde van de Eurotop. De informatie is verkregen uit gesprekken die de commissie gevoerd heeft met betrokken functionarissen (zie ook hoofdstuk 2) in respectievelijk de PIOA (4.2), de PI Zutphen (4.3), de PI Hoogeveen (4.4) en de PI De Toorenburgh (4.5). Ook heeft de commissie gesproken met een vertegenwoordiger van de LBB om te achterhalen wat zich tijdens het transport van en naar de inrichtingen heeft afgespeeld en hoe LBB-ers de arrestanten hebben bejegend. Een feitelijk verslag hiervan is te vinden in paragraaf 4.6.

De paragrafen 4.2 tot en met 4.5 zijn ingedeeld volgens opbouw van de in paragraaf 2.2 weergegeven vraagstellingen. Gezien het feit dat de LBB de algehele coördinatie heeft gevoerd en is opgetreden in iedere inrichting, is daar gekozen voor een iets andere indeling.

Hieronder wordt veelvuldig gesproken over de procedures van fouilleren en visiteren. Hiertussen is een essentieel verschil. Bij fouilleren gaat het met name om onderzoek aan de kleding naar bijvoorbeeld slag- en/of steekwapens terwijl bij visiteren de arrestant volledig ontkleed wordt om te kunnen constateren of de arrestant verboden voorwerpen in lichaamsholtes heeft verstopt.

Tenslotte wordt voorafgaand opgemerkt dat de arrestanten (groep II) die op maandagochtend 16 juni 1997 de PIOA binnenkwamen, geïrriteerd waren over de arrestatie en de wijze van opvang door de politie. Hierdoor waren de arrestanten ook weinig coöperatief.

4.2 PI Over-Amstel

4.2.1 Inleiding

Op 14 september 1996 is zoals eerder vermeld een overeenkomst (zie bijlage 3) gesloten tussen de PIOA en de regiopolitie Amsterdam-Amstelland, waarin de tijdelijke opvang van arrestanten in geval van een incident op het hoofdbureau van politie werd geregeld. Deze overeenkomst behelsde dat de PIOA de tijdelijke opvang van 80 arrestanten voor haar rekening zou nemen. In de overeenkomst is onder meer geregeld dat de PIOA zou zorgen voor beveiliging en voeding van de arrestanten. Deze regeling is voorafgaand aan de Eurotop de aanleiding geweest voor de politie in Amsterdam om voor de opvang van arrestanten een beroep te doen op de PIOA.

Tien dagen voor de Eurotop werd de algemeen directeur van de PIOA benaderd door een inspecteur van politie. Deze gaf aan dat er in de periode van 13 tot en met 15 juni 1997 mogelijk een beroep zou worden gedaan op de PIOA.

Op dinsdag 10 juni 1997 nam de inspecteur contact op met de algemeen directeur van de PIOA waarbij gevraagd werd of de PIOA bij eventuele massale arrestaties als een soort expansievat kon fungeren. De PIOA heeft dit eerst afgewimpeld omdat de direc-

teur vond dat er geen sprake was van een noodsituatie als bedoeld in eerder vermelde overeenkomst. De directeur van de PIOA heeft toen verwezen naar de Directie gevangeniswezen, omdat daar 'het groene licht' zou moeten worden gegeven. De betreffende inspecteur heeft daarop telefonisch contact opgenomen met een medewerker van de Directie gevangeniswezen. Ook de algemeen directeur van de PIOA heeft contact opgenomen met de Directie gevangeniswezen. Omdat de tijd om andere opties te onderzoeken ontbrak, heeft een medewerker van de Directie gevangeniswezen namens de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen op dinsdag 10 juni 1997 bij de directeur van de PIOA geïnformeerd of er in de PIOA capaciteit te regelen was. De directeur van de PIOA geeft aan vervolgens accoord te zijn gegaan met het beschikbaar stellen van capaciteit voor de opvang van arrestanten.

Op woensdag 11 juni 1997 zijn afspraken tussen de PIOA en de politie over de opvang en de financiële afwikkeling daarvan vastgelegd in een overeenkomst (zie bijlage 4). Deze overeenkomst is gebaseerd op de op 14 september 1996 gesloten overeenkomst en in die zin inhoudelijk aangepast dat de PIOA onder deze overeenkomst moest gaan functioneren als verlengstuk van het politiebureau. De opvang van arrestanten in het kader van de Eurotop zou immers langduriger kunnen zijn en om meer faciliteiten kunnen vragen dan noodopvang in geval van een calamiteit.

Uit het door de PIOA opgestelde draaiboek en andere informatie blijkt dat het zou gaan om maximaal 80 arrestanten, bij voorkeur mannen, gearresteerd terzake van verstoring van de openbare orde.

Op zaterdag 14 juni 1997 wordt een groep Italianen aangehouden en overgebracht naar de PIOA. Zij hebben één uur verbleven op het terrein van de PIOA maar zijn niet ondergebracht in de inrichting.

Uit de berichten die op zondagmiddag 15 juni 1997 de PIOA bereikten kon worden opgemaakt dat ernstig rekening gehouden moest worden met de mogelijke opvang van 80 arrestanten. De politie heeft ook nog expliciet aan de plaatsvervangend directeur van de PIOA gevraagd hoeveel arrestanten de PIOA in het uiterste geval kon opnemen. Afsgesproken is toen het aantal van 120.

4.2.2 Communicatie

Op zondagavond 15 juni 1997 worden demonstranten aangehouden. Deze groep is in de loop van de avond en nacht overgebracht naar de PIOA. Spoedig waren er meer dan de afgesproken 120 arrestanten in de PIOA aanwezig. Niemand wist op dat moment het exacte aantal. De plaatsvervangend directeur van de PIOA heeft vervolgens de in de inrichting aanwezige hulpofficieren van justitie meegedeeld dat wat haar betrof de uiterste grens was bereikt en verzocht hen door te geven dat de aanvoer van arrestanten diende te worden stopgezet. Een commandant van de ME heeft daarop telefonisch contact opgenomen met het beleidscentrum van de politie om dit bericht door te geven. Gebleken is toen dat er nog meer bussen met arrestanten onderweg waren. De commandant heeft in reactie hierop, volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA, aangegeven dat de bussen alleen geparkeerd zouden worden op het voorterrein en dat de PIOA de arrestanten niet hoefde op te vangen. In de onmiddellijke omgeving van het voorterrein bevonden zich een aantal dienstwoningen. De plaatsvervangend directeur van de PIOA achtte het gelet daarop niet verantwoord om, zoals de politiecommandant had voorgesteld, de hekken van het voorterrein dicht te houden.

Zij heeft omstreeks 03.00 uur contact opgenomen met de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen en meegedeeld dat de limiet was overschreden. De piketambtenaar bleek op de hoogte te zijn van de algemene procedures, maar niet van de laatst gemaakte afspraak dat de PIOA in het uiterste geval 120 arrestanten wilde opnemen. Zij was van mening dat de plaatsvervangend directeur de arrestanten moest wegsturen. De plaatsvervangend directeur van de PIOA vond dit geen goede oplossing. Zij was van mening dat er gezocht moest worden naar alternatieven. De piketambtenaar heeft toen ingestemd met het voorstel van de plaatsvervangend directeur van de PIOA om capaciteit elders te regelen. Het gesprek met de piketambtenaar heeft ongeveer vier minuten geduurd. Vervolgens heeft de plaatsvervangend directeur zich gericht tot de directie van de PI Zutphen met de vraag of daar capaciteit kon worden vrij gemaakt. Afgesproken is dat de PI Zutphen 96 plaatsen beschikbaar zou stellen.

Ook is er met betrekking tot de capaciteit gedacht aan een kazerne van de Koninklijke Marine. Hier waren in beginsel 50 plaatsen geregeld. Het Hoofd van de LBB rapporteerde dat er door de LBB en een leidinggevende van de PIOA getracht is een oplossing te zoeken voor het grote aantal arrestanten. Echter op korte termijn was er geen inrichting, kazerne o.i.d. beschikbaar om deze mensen op te nemen. Ook bij de politie wist niemand waar de arrestanten ondergebracht konden worden.

Verder is er naar zeggen van de plaatsvervangend directeur van de PIOA contact geweest tussen haar en de persvoorlichter van de Dienst Justitiële Inrichtingen. De persvoorlichter heeft ook contact onderhouden met de Directie gevangeniswezen.

Op maandagochtend 16 juni 1997 is de plaatsvervangend directeur van de PIOA naar het hoofdkantoor van de Dienst Justitiële Inrichtingen gegaan in verband met een reeds eerder gemaakte afspraak met de Directeur gevangeniswezen.

Ze maakte van de gelegenheid gebruik om aan te schuiven bij het overleg van de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen met zijn accountmanagers. De plaatsvervangend directeur van de PIOA uit dan volgens eigen zeggen onmiddellijk haar ongenoegen over het feit dat alle arrestanten rechtstreeks naar de PIOA zijn geleid. Ook geeft ze aan dat er spoedig een oplossing moet komen voor de 117 vrouwen. Op grond hiervan is toen ter plekke bekeken hoe één en ander kon worden geregeld. Er is onder leiding van de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen een plan de campagne gemaakt en er zijn een aantal inrichtingen gekozen om te benaderen voor de opvang van arrestanten. De dienstdoende piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen heeft vervolgens de aangewezen inrichtingen benaderd. Dit waren de inrichtingen in Heerhugowaard (voor vrouwen), Hogeveen en Sittard. Met de directeuren van deze inrichtingen is volgens de accountmanager van de PIOA afgesproken dat de arrestanten woensdagmiddag (en uiterlijk donderdagochtend) weg zouden zijn.

Rond 11.30 uur waren voldoende plaatsen in andere inrichtingen beschikbaar.

Tenslotte heeft de plaatsvervangend directeur van de PIOA in haar overleg met de Directeur gevangeniswezen afgesproken dat de opvang van arrestanten rondom de Eurotop geëvalueerd zou worden.

4.2.3 Organisatie en voorbereiding

Uitgangspunt bij de voorbereiding van de opvang van 80 arrestanten door de PIOA was het evacuatieplan (DJI, 1990) van het gevangeniswezen en het plan dat is opgesteld in de overeenkomst tussen politie en de PIOA (bijlagen 3 en 4).

Voor de periode vrijdag 13 juni 1997 22.00 uur tot en met woensdag 18 juni 1997 24.00

uur met eventuele verlenging tot donderdag 19 juni 1997 18.00 uur is een draaiboek opgesteld waarin o.a. afspraken met betrekking tot verantwoordelijkheden zijn gemaakt. Op woensdag 11 juni 1997 zijn alle afdelingshoofden bij elkaar geroepen en is ook de LBB gemobiliseerd. Op vrijdag 13 juni 1997 had de PIOA alle voorbereidingen getroffen.

Op zaterdag 14 juni 1997 werd duidelijk dat er een groep van ongeveer 150 Italianen in de PIOA zou moeten worden opgevangen. Het uur voordat de Italianen (de eerste groep aangehouden arrestanten) de PIOA zouden binnenkomen, is besteed aan coördinatie en communicatie naar zowel eigen personeelsleden als LBB-leden. Er werd tijdens de briefings aandacht besteed aan de kwaliteit van de bejegening. Enkele personeelsleden hebben verder de opdracht gekregen een logboek bij te houden.

4.2.4 Coördinatie en verantwoordelijkheden

Over de bevoegdheidsverdeling tussen politie en gevangeniswezen zijn geen specifieke afspraken gemaakt. Dit hangt samen met de aard van de overeenkomst waarbij de PIOA opvang zou regelen voor 80 personen en daarbij slechts zou fungeren als een verlengstuk van de politie. De plaatsvervangend directeur van de PIOA heeft in het verlengde hiervan bepaald dat de arrestanten niet zouden worden geregistreerd in het justitie systeem TULP. Inschrijving en registratie zou de politie voor haar eigen rekening nemen. Dit laatste is volgens de algemeen directeur van de PIOA uitdrukkelijk op PIOA-niveau besloten.

In de praktijk zou inschrijving en registratie van arrestanten door de LBB en politie gezamenlijk worden verricht. Hiertoe is besloten om de wachttijden van de demonstranten te verkorten. Daarbij werd verschillend geoordeeld over de feitelijke leiding. Zo stelde de plaatsvervangend directeur van de PIOA dat die bij de politie lag. Het Hoofd van de LBB was van mening dat zijn dienst het voortouw had (zie ook paragraaf 4.6.2). De LBB-ers zouden de directe begeleiding van de demonstranten voor hun rekening nemen, net als het visiteren en het uiteindelijk begeleiden van de arrestanten naar de sportzaal. Verder zouden zij de politie in haar activiteiten zoveel mogelijk ondersteunen. Bij de bejegening van de arrestanten is de normale aanpak van de politie als uitgangspunt genomen. Dit alles echter wel binnen de kaders van het gevangeniswezen.

Verder is afgesproken dat de plaatsvervangend directeur zich zou bezighouden met strategische zaken en dat de directeur facilitair bedrijf de operationele zaken zou coördineren.

Met de politie zijn om veiligheidstechnische redenen, maar ook om de justitie- en politie processen zo goed mogelijk naast elkaar te laten verlopen, afspraken gemaakt (zie 3.2)

4.2.5 Bestemming en regime

Ingevolge artikel 7 lid 1 Beginselenwet gevangeniswezen wijst de Minister van Justitie inrichtingen aan als gevangenis en/of als huis van bewaring. De afzonderlijke torens van de PIOA hebben ieder hun eigen bestemming. Als regel worden voor mannen en vrouwen afzonderlijke inrichtingen aangewezen. De arrestanten verbleven met name in de torens 'De Singel' en 'Het Schouw'. Bij beschikking van 30 augustus 1996, nr. 573073/96/DJI is "De Singel" aangewezen als gevangenis voor langgestrafte mannen en 'Het Schouw' als huis van bewaring

Aangehouden personen kunnen naar een plaats voor verhoor worden geleid (art. 53 lid 2 en 54 lid 1 Sv). Een penitentiaire inrichting (gevangenis en huis van bewaring) kan als plaats voor verhoor worden aangemerkt. Na inverzekeringstelling geldt artikel 59 lid 6 Sv: 'Het politiebureau is bestemd voor het ondergaan van inverzekeringstelling. In bijzondere gevallen kan de officier van justitie gelasten dat de inverzekeringstelling in een huis van bewaring wordt ondergaan'.

Op het moment dat de status van een arrestant 'inverzekeringgestelde' werd, was de opname in de PIOA problematisch voorzover de inrichting niet was aangewezen als huis van bewaring. Om een eind te maken aan deze problematische situatie zijn bij beschikking van 17 juni 1997, nr. 634681/97/DJI de afdelingen 6 en 7 van 'De Singel' met bijbehorende voorzieningen aangewezen als huis van bewaring voor mannen en vrouwen. Bij dezelfde beschikking is 'Het Schouw' tevens aangewezen als huis van bewaring voor mannen en vrouwen. Voorts is in de beschikking bepaald: "Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag waarop het is gedagtekend en werkt terug tot en met 13 juni 1997 en zal vervallen per donderdag 19 juni 1997". Op de regel dat voor mannen en vrouwen afzonderlijke inrichtingen worden aangewezen kan de Minister van Justitie gelet op artikel 7 lid 3 Beginselenwet gevangeniswezen een uitzondering maken. De onderzoekscommissie is van oordeel dat er in het wettelijk stelsel geen grondslag bestaat om aan een aanwijzingsbeschikking terugwerkende kracht te verlenen, maar zij is tevens van opvatting dat het verlenen van terugwerkende kracht gelet op de nood situatie begrijpelijk is.

Voor de periode van 20 t/m 26 juni 1997 zijn tijdelijke bestemmingswijzigingen van 'De Singel' en 'Het Schouw' tot stand gekomen (beschikkingen van 20 juni 1997, nr 635916/97/DJI). Dit is geschied om de inrichtingen in ieder geval voor een mogelijk volgende golf van arrestaties als huis van bewaring voor mannen en vrouwen beschikbaar te hebben.

Is een inrichting eenmaal aangewezen als huis van bewaring dan is de opname van aangehouden en/of inverzekeringgestelde personen gelet op artikel 9 lid 1, onder b Beginselenwet gevangeniswezen zonder meer rechtmatig. De huizen van bewaring zijn immers (mede) bestemd 'tot opnemng van alle anderen, die krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking of door het openbaar gezag rechtens van hun vrijheid zijn beroofd, voorzover geen andere plaats voor hen is bestemd voor voorzolang opname in de voor hen bestemde plaats niet mogelijk is.' Ook vrijheidsontneming op grond van de Vreemdelingenwet kan derhalve in het huis van bewaring worden tenuitvoergelegd.

Welke regimesregels dienen te worden toegepast is afhankelijk van de inrichting van feitelijk verblijf. In een penitentiaire inrichting geldt een door de Minister van Justitie vastgesteld huishoudelijk reglement. Tot onverkorte toepassing van het huishoudelijk reglement van 'De Singel' en 'Het Schouw' is het niet gekomen. Gelet op de korte verblijfsduur was dat feitelijk ook onmogelijk. Denk bijvoorbeeld aan het aanbieden van inrichtingsarbeid en het toelaten van bezoek.

Gemeenschappelijke onderbrenging is wettelijk toegelaten. Zie artikel 23 lid 4 van de Gevangenismaatregel: 'Onveroordeelde gedetineerden kunnen zo nodig en indien zij hiertoe geschikt zijn bevonden, in één verblijfsruimte worden ondergebracht.' Een dergelijke gemeenschappelijke onderbrenging staat overigens op gespannen voet met het opsporingsbelang. Omdat de PIOA als verlengstuk van het politiebureau werd beschouwd, heeft de PIOA de politie in staat gesteld in het kader van het opsporingsonder-

zoek te visiteren, vingerafdrukken en foto's te nemen alsmede andere maatregelen te treffen ter vaststelling van de identiteit (vgl. art. 61 a Sv).

4.2.6 Inkomst

Inkomst groep I

Op zaterdagmiddag 14 juni 1997 moesten er 150 Italianen in de PIOA worden geplaatst. Het draaiboek trad in werking. Alle piketfunctionarissen zijn opgeroepen en om 19.20 uur reden de eerste bussen met arrestanten het voorterrein van de PIOA op. Alle 150 arrestanten waren geboeid. De arrestanten werden vervoerd door bussen van het gemeentelijk vervoersbedrijf en werden begeleid door motoragenten en politie-ambtenaren van de mobiele eenheid.

De arrestanten zijn één voor één uit de bussen gehaald, ontboeid, gefouilleerd en op de luchtplaatsen van gevangenis 'De Singel' geplaatst. Deze groep heeft slechts één uur op het binnenterrein van de PIOA verbleven en is niet in de inrichting geweest. De arrestanten konden, zo nodig, gebruik maken van een toilet. Ook is hun water aangeboden. Vervolgens zijn de arrestanten per bus rond 21.00 uur naar het NS station Sloterdijk gebracht.

Er is niet gebleken dat zich gedurende deze periode incidenten hebben voorgedaan.

Inkomst groep II

Na vooraankondiging van de politie reden op zondag 15 juni 1997 om 23.34 uur de eerste bussen met arrestanten onder ME-begeleiding het voorterrein van de PIOA op. Tussen 23.34 uur en 00.22 uur zijn in totaal vier grote bussen van het gemeentelijk vervoersbedrijf en twee kleine politiebussen de remise van de PIOA binnengereden. Rond 01.00 uur reden er nog drie grote bussen van het gemeentelijk vervoersbedrijf onder ME-begeleiding het terrein van de PIOA op.

Ondertussen was begonnen met het uit de bussen geleiden van arrestanten. Zij werden volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA één voor één door de LBB-ers uit de bussen gehaald, naar de doucheruimte op de eerste verdieping bij de sportzaal geleid en daar van hun boeien ontdaan. Vervolgens werden de arrestanten gefouilleerd en gevisiteerd. Het fouilleren en visiteren van vrouwen werd door vrouwelijke LBB-ers (ondersteund door PIW-ers en Bewa's van de inrichting) gedaan en het fouilleren en visiteren van mannen geschiedde door mannelijke LBB-ers (ook ondersteund door PIW-ers en Bewa's van de inrichting). De vrouwelijke ME-ers, zonder wapen, hebben de LBB-ers ondersteund in hun werkzaamheden, teneinde de procedures sneller te laten verlopen. De politie heeft de arrestanten vervolgens gefotografeerd en dactyloscopisch onderzoek verricht.

Vervolgens zijn de mannelijke arrestanten geplaatst in één van de volgende vertrekken:

- luchtplaats groot;
- luchtplaats klein;
- 2 sportzalen.

De vrouwen zijn geplaatst in:

- de 17 cellen van paviljoen 6 en 7 van 'De Singel' (3 personen op 1 cel);
- de grote bezoekzaal;
- de diverse spreekvertrekken in de bezoekhoek.

Dekens en matrassen zijn pas later verstrekt. Rond 6.00 uur waren de laatste bussen leeg. Op maandagochtend werd duidelijk dat er 177 mannelijke arrestanten en 117 vrouwelijke arrestanten in de PIOA verbleven.

Op de vroege maandagochtend is begonnen met het overbrengen van de mannelijke arrestanten naar Zutphen, Hoogeveen en politiebureaus in de omgeving. Laat op de maandagavond en de vroege dinsdagochtend zijn de vrouwen vervoerd naar Heerhugowaard. De vrouwen zijn pas laat in Heerhugowaard gearriveerd, enerzijds omdat het horend door de politie veel tijd vergde en anderzijds omdat de vrouwelijke arrestanten zich hevig verzetten tegen hun insluiting en nadrukkelijk de dialoog zochten met de plaatsvervangend directeur. De opmerking in het zwartboek dat justitie de juiste persoon niet bij de juiste gegevens kon vinden of dat de vrouwen als laatste gehoord zijn, wordt door het personeel niet onderschreven. Volgens de plaatsvervangend directeur van de PIOA zijn op dinsdag 17 juni 1997 twee vrouwelijke demonstranten teruggekomen uit Heerhugowaard. Eén van hen was een vrouw die naar Engeland zou worden uitgezet. Zij veroorzaakte veel overlast in Heerhugowaard en is daarom teruggeplaatst. In Heerhugowaard is overigens tegengesproken dat lastige arrestanten zijn teruggeplaatst.

Het duurde vaak lang voordat een bus gereed was voor vertrek. De vertraging werd veroorzaakt doordat de arrestanten hun naam niet wilden zeggen en het personeel moest werken met onduidelijke foto's (arrestanten keken vaak naar beneden). Bovendien kwam het voor dat de arrestanten onderling de kleding hadden verwisseld. Het duurde daarom lang voordat de juiste gegevens en juiste persoonlijke bezittingen bij de juiste arrestant waren gezocht.

Dinsdagochtend omstreeks 03.00 uur waren alle arrestanten uit de PIOA vertrokken.

Inkomst groep III

Na een nieuwe vooraankondiging van de politie reden op dinsdag 17 juni 1997 om 03.38 uur, een half uur na het vertrek van de laatste arrestanten van groep II, vier nieuwe bussen het terrein van de PIOA op. Dit betrof 148 arrestanten (106 mannen en 42 vrouwen). Toen de plaatsvervangend directeur van de PIOA vernam dat deze arrestanten al ongeveer drie uur in de bussen verbleven, zijn de boeien onmiddellijk losgemaakt. Ze hebben water verstrekt gekregen en konden gebruik maken van het toilet. Deze procedure nam ongeveer anderhalf uur in beslag. Omstreeks 05.00 uur waren alle bussen leeg.

Van de derde groep arrestanten is een aantal, waaronder vier jeugdige arrestanten, onmiddellijk in vrijheid gesteld omdat zij niet bij de demonstratie betrokken zijn geweest. De overige arrestanten zijn groepsgewijs rond 12.00 uur en tussen 20.30 en 21.00 uur in vrijheid gesteld. Zij zijn vervoerd naar politiebureaus te Amsterdam. Echter, omdat de politie risico's voorzag bij de aflevering van de arrestanten op de politiebureaus in de stad is er voor gekozen de arrestanten af te zetten in de onmiddellijke nabijheid van de politiebureaus, bij voorkeur bij een metrostation. Alle arrestanten hebben de tijdens de fouillering ingenomen persoonlijke bezittingen meegekregen.

4.2.7 Klachten van algemene aard

Het personeel in de PIOA is van oordeel er alles aan gedaan te hebben om de wachttijden voor de arrestanten in de bussen zo kort mogelijk te houden. De registratiehande-

lingen (uit de bus, foto's/vingerafdrukken, kostbaarheden afgeven) namen per demonstranten ongeveer 10 minuten in beslag. Echter doordat er in totaal 294 arrestanten bij de PIOA werden afgeleverd, terwijl de afspraak maximaal 120 was, is het begrijpelijk dat arrestanten die in latere bussen zaten lang in de bus hebben moeten wachten. De klachten beschreven op pagina 19 van het zwartboek en op pagina 5 van 'A white-paper on arrested Danes during the EU-summit in Amsterdam', worden daarom door de commissie onderschreven. De handelingen werden verricht door LBB-ers, PIW-ers en BEWA's.

Op 16 juni 1997 rond 05.00 uur is volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA begonnen met het verstrekken van water aan de tweede arrestantengroep. Ook heeft de catering toen een aanvang gemaakt met het smeren van extra brood, zodat er 's ochtends voor iedereen voldoende te eten was. In dit licht zijn de klachten zoals beschreven op pagina 19 en 20 van het zwartboek niet herkenbaar. Met het oog op de vegetarische wensen van arrestanten is gekozen voor broodpakketten met kaas en jam. Ook zijn rond deze tijd nog extra matrassen, dekens en toiletten besteld. Dat er hiervan te weinig waren, heeft ook te maken met het feit dat er veel meer arrestanten dan was afgesproken naar de PIOA waren gebracht. De klacht op pagina 20 van het zwartboek kan door de commissie worden onderschreven.

De arrestanten zijn op voor het gevangeniswezen normale tijden voorzien van ontbijt, lunch en een warme avondmaaltijd (hierbij is zoveel mogelijk rekening gehouden met de vegetarische en veganistische voorkeur van de arrestanten). Ook zijn zij voorzien van water, koffie en thee. Op de luchtplaats zijn de arrestanten van rijkswege sigaretten verstrekt. Douchen was in de PIOA niet mogelijk.

De PIOA erkent dat er beperkte toiletfaciliteiten waren (zie voor klachten pagina 21 en 41 van het zwartboek), maar stelt dat dit mede veroorzaakt is door het feit dat e.e.a. op zeer korte termijn geregeld moest worden en de omvang van de faciliteiten was afgestemd op ten hoogste 80 arrestanten.

Gelet op de massaliteit en het collectieve karakter van de opvang werd het de arrestanten in zijn algemeenheid niet toegestaan om te telefoneren. Bepaalde mensen (zoals een jongen van 14) is wel de mogelijkheid gegeven om te telefoneren. Verder was het in spoedgevallen mogelijk om te laten bellen (de klacht op pagina 20 van het zwartboek en op pagina 6 van 'A white-paper on arrested Danes during the EU-summit in Amsterdam' wordt door de commissie niet onderschreven).

Het betrokken (justitie-)personeel kenschetste de sfeer van de bejegening als vriendelijk, correct en geduldig, waarbij niet werd ingegaan op provocaties. Vanuit de inrichting wordt met klem ontkend dat er sprake zou zijn geweest van seksuele intimidatie. De klachten in het zwartboek worden op dit punt niet herkend.

Er zijn geen klachten binnengekomen bij de Commissie van Toezicht.

4.2.8 Isoleercel

Op 16 juni 1997 is volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA een arrestant in de observatiecel geplaatst omdat zijn gedrag daartoe aanleiding gaf. Het betrof een arrestant die psychotisch gedrag vertoonde. De directeur van De Singel heeft toen een verpleegkundige bevolen bij de vrouw te blijven. Ook is er een psychiater van de FOBA bijgehaald. Gezien het feit er veel medisch personeel aanwezig is in de FOBA was het eenvoudig erover te beschikken.

Onder de tweede groep arrestanten bevond zich verder een man met de Israëliëse natio-

naliteit (een suikerpatiënt en volgens de inrichting een beroepsactivist) die weigerde mee te werken aan identificatie. Hij is op een gegeven moment ook in de isoleercel geplaatst. Niet gebleken is dat schriftelijk gemotiveerde mededelingen van afzondering aan de arrestant zijn verstrekt. Van zogenaamde meldingen was ook geen sprake.

4.2.9 Medische dienst

Tijdens de nachtelijke uren is in de PIOA gebruik gemaakt van GG&GD artsen. Overdag heeft de medische dienst van de PIOA haar medewerking verleend.

Een arrestant met hoofdletsel is maandagochtend 16 juni 1997 door de GG&GD naar het AMC gebracht. Dit letsel was niet -zoals in de klacht in het zwartboek is omschreven (pagina 18)- veroorzaakt door een klap tijdens het verblijf in de PIOA.

Ook heeft een GG&GD arts 's nachts een arrestant met ademhalingsproblemen onderzocht. Het advies van de arts was om hem op de luchtplaats in de frisse lucht te plaatsen. Dit advies is opgevolgd. De klacht op pagina 42 van het zwartboek die suggereert dat er aan de astmapatiënt geen zorg is geboden wordt door de commissie niet onderschreven.

Verder is er maandverband en lenzenvloeistof verstrekt. Dit lijkt in strijd met hetgeen daarover wordt gezegd in het zwartboek (pagina 40). Wel kan worden opgemerkt dat de verstrekking soms enige tijd op zich heeft laten wachten.

4.2.10 Incidenten

Later op de avond van maandag 16 juni 1997 zorgden de vrouwen met gezang voor veel overlast en spanning bij de langgestraften en de Beperkt Gemeenschap Geschiede (BGG) gedetineerden in De Singel. Toen de vrouwelijke arrestanten zich op een gegeven moment begonnen te ontkleden voor het raam van de personeelstoezichtsruijme, is besloten dit raam af te plakken.

Verder werd volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA door de vrouwen lang gediscussieerd welke personen met welke bussen naar Heerhugowaard mochten worden gevoerd. Dit werkte erg vertragend.

Een vrouwelijke arrestant reageerde overspannen omdat ze dacht dat ze uitgezet zou worden naar Engeland. De leiding heeft toen een verpleegkundige de opdracht gegeven bij de vrouw te blijven. Er is ook een psychiater ingeschakeld.

De Deense consul is ten onrechte de toegang tot de PIOA geweigerd.

Dinsdagmiddag 17 juni 1997 vernam de plaatsvervangend directeur van de PIOA, die op dat moment op het hoofdkantoor van de Dienst Justitiële Inrichtingen te Den Haag verbleef, dat er 1000 demonstranten onderweg waren naar de PIOA. De plaatsvervangend directeur van de PIOA heeft de politie daarop voorgesteld de demonstratie richting het grenshospitium te leiden en ze af te houden van de PIOA.

4.3 PI Zutphen

4.3.1 Inleiding

De directie van de PI Zutphen is volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PI Zutphen op zondag 15 juni 1997 rond 3.00 uur door de plaatsvervangend directeur van de PIOA verzocht, de nog niet in gebruik genomen capaciteit beschikbaar te stellen voor de opvang van in de PIOA verblijvende arrestanten.

Op dat moment waren 96 cellen (twee vleugels van 48 cellen) nog niet in gebruik genomen. De andere twee vleugels (ook 48 cellen per vleugel) waren reeds bezet.

De directie heeft onmiddellijk aan dit verzoek gehoor gegeven. Ook heeft de directie van de PI Zutphen om 03.00 uur telefonisch contact gehad met een functionaris van het departement. Deze heeft de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen de opdracht gegeven medewerking te verlenen aan de actie. Met deze functionaris van het departement is afgesproken dat de PI Zutphen in beginsel 48 cellen beschikbaar zou stellen. Dit aantal werd echter al snel verhoogd tot 96.

4.3.2 Communicatie

De piketambtenaar van het departement heeft volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA geen contact meer gehad met de directie van de PI Zutphen. Verdere contacten tussen de PI Zutphen en de PIOA zijn verlopen via de interne teamleiders en het hoofd LBB. Via deze lijnen werd de PI Zutphen op de hoogte gesteld van de omvang van de groep, de wijze van vervoer en het tijdstip van aankomst in de PI Zutphen. Er is in die periode geen contact geweest met de Dienst Justitiële Inrichtingen. De Commissie van Toezicht is niet door de directie op de hoogte gesteld van de actie.

4.3.3 Organisatie/voorbereiding

Nadat tot opname was beslist is de PI Zutphen onmiddellijk begonnen met het organiseren van de opvang en het mobiliseren van personeel, inclusief de medische dienst. De teamleider LBB Midden was volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PI Zutphen rond 03.00 uur ter plaatse.

Vervolgens zijn de cellen gestript. Dit hield in dat TV's, gordijnen en koffiezetapparaten uit de cellen werden gehaald. Bedden, kussens en dekbedden bleven aanwezig. De klacht op pagina 37 van het klachtboek waarin beschreven staat dat arrestanten de eerste nacht in Zutphen geen matras kregen wordt niet door de commissie onderschreven.

Doordat de cellen gestript waren deden ze kil en kaal aan. Wel bleef het mogelijk in de cel het licht aan en uit te doen en de in de muur ingebouwde radio te bedienen.

Dat in het zwartboek (pagina 36 en 37) de cellen worden aangeduid als isoleercellen hangt, naar aan te nemen valt, samen met het feit dat ze gestript waren. Omdat er ook geen gordijnen hingen in de cellen is de klacht over de lichtinval van de buitenverlichting gedurende de nacht juist.

4.3.4 Coördinatie en verantwoordelijkheden

De coördinatie kwam te liggen bij de plaatsvervangend algemeen directeur, die contacten onderhield met Amsterdam (politie en PIOA). Hij heeft een briefing gehouden ten be-

hoeve van het personeel. Hierbij zijn duidelijke afspraken gemaakt.

Personeelsleden die niet bij deze briefing aanwezig zijn geweest, zijn op hun beurt door de teamleiders geïnstrueerd. Afsproken is dat de bejegening terughoudend, maar correct diende te zijn. Omdat bij de opvang van arrestanten ook extern personeel -van de LBB- was betrokken is er een duidelijke taakverdeling gemaakt. Het LBB zou zich gaan bezighouden met het uit de bussen halen van de arrestanten, het begeleiden naar de transportcellen, het begeleiden naar de cel, het ontboeien, het fouilleren en het visiteren. Ook behoorde het tot hun taak ondersteuning te verlenen aan de politie, zodanig dat deze haar taak goed kon uitvoeren. Vanaf het moment dat de LBB de arrestant in eigen cel had gefouilleerd, was het 'eigen' personeel, ondersteund door het Interne Bijstands Team (IBT) belast met de bejegening. Het IBT bestaat uit PIW-ers en Bewa's van de PI Zutphen. De Bewa's hebben ook de kleding van arrestanten doorzocht.

Tenslotte zijn er, in verband met het verschil in werkwijze, maar ook om een duidelijke scheiding aan te kunnen brengen in de verdeling van verantwoordelijkheden, contactpersonen voor interne respectievelijk externe personeelsleden aangewezen. De commandant LBB fungeerde als contactpersoon voor de externe personeelsleden, terwijl het Hoofd IBT deze rol vervulde voor de interne personeelsleden. Het onderscheid tussen het LBB en de IBT was zichtbaar door het dragen van een verschillend shirt. Desalniettemin is het begrijpelijk dat het voor de arrestanten soms kan hebben geleken alsof de arrestanten werden bejegend door LBB-ers.

Lang niet alle personeelsleden van het IBT van de PI Zutphen droegen een wapenstok. De personeelsleden die wel beschikten over een wapenstok, droegen deze in ieder geval zo onopvallend mogelijk en bij voorkeur geheel buiten het zicht van de arrestanten.

4.3.5 Bestemming en regime

De PI Zutphen is mede aangewezen als huis van bewaring (voor mannen). Onderbrenging van aangehouden en/of in verzekering gestelde personen valt daarmee binnen de wettelijke kaders. Zie ook 4.2.5.

Nu verbleven werd in een inrichting met de bestemming huis van bewaring was op de ingeslotenen het huishoudelijk reglement van toepassing. Voor onveroordeelden geldt als uitgangspunt de beperkte gemeenschap (art. 23 lid 2 Gevangeniswet). Dit betekent afzondering voor de duur van de nacht en gemeenschappelijke activiteiten zoals bijvoorbeeld arbeid, sport, recreatie en luchten. Luchten heeft op maandag niet of nauwelijks plaatsgevonden als gevolg van verhoren door hulpofficieren.

Ongeveer vijf hulpofficieren waren vanuit de PIOA mee naar Zutphen gekomen in verband met de voorgeleiding in het kader van de in verzekering stelling. Ook dienden in het kader van de opsporing nog maatregelen ter identificatie plaats te vinden. In die zin fungeerde de PI Zutphen als verlengstuk van een politiebureau. Daarmee is ook rekening gehouden bij de organisatie van de opvang. De voor het gevangeniswezen gebruikelijke vorm van inschrijving bij opneming van nieuwe gedetineerden is achterwege gebleven.

In de loop van de dinsdag is er contact geweest tussen de afdeling juridische zaken van DJI en de directeur van de PI Zutphen op initiatief van genoemde directeur. Aan de orde zijn geweest de bestemming van de inrichting en de noodzaak om insluitingsbevelen aanwezig te hebben. Daaraan diende op dat moment nog gewerkt te worden.

Als uitgangspunt voor organisatie en procedures gold dat is gehandeld als waren de twee vleugels van de PI Zutphen tijdelijk een politiebureau. Er heeft niet de voor het gevangeniswezen gebruikelijke vorm van inschrijving plaatsgevonden. Voor het overige zijn uitdrukkelijk wel de kaders van het gevangeniswezen en de geldende regelgeving gehanteerd.

Luchten heeft op maandag niet of nauwelijks plaats kunnen vinden als gevolg van de verhoren door de hulpofficieren. Een aantal (ongeveer vijf) hulpofficieren kwam vanuit de PIOA mee naar Zutphen omdat zij nog een aantal politietaken moesten verrichten, zoals het registreren en het horen van een aantal arrestanten in het kader van de voorgeleiding. Ook moesten zij nog foto's en vingerafdrukken maken.

Verder heeft de afdeling Juridische Zaken van de Dienst Justitiële Inrichtingen in de loop van de dinsdag contact opgenomen met de directeur van de PI Zutphen over de status van de inrichting in verband met de opvang van de arrestanten aldaar. Afgesproken is toen dat er gewerkt zou worden aan formele insluitingsbevelen.

4.3.6 Inkomst

Op maandagochtend 16 juni 1997 omstreeks 07.00 uur is de eerste bus met arrestanten de remise van de PI Zutphen binnengereden. Het transport geschiedde met grote bussen, kleine bussen en auto's. In totaal zijn er vier 'lichtingen' geweest, respectievelijk rond 7.00 uur, 11.00 uur, 13.00 uur en 15.30 uur. Per lichter zijn ongeveer 25 arrestanten in de remise afgeleverd. In de remise werden de arrestanten één voor één uit de bussen gehaald en naar één van de vijf transportcellen geleid. Daar bleven de arrestanten zitten totdat de hele bus leeg was. In iedere transportcel verbleven tijdelijk ongeveer vijf arrestanten. Vanuit de transportcel werden de arrestanten individueel door de LBB naar de cellen op de beide vleugels geleid. In de eigen cel werden de boeien afgedaan en werd vervolgens gefouilleerd en gevisiteerd. De kleding van iedere arrestant bleef na insluiting voor zijn celdeur liggen tot het moment dat de groep van 25 in zijn geheel was gevisiteerd en ingesloten. Op deze wijze werd prioriteit gegeven aan een snelle insluiting en konden de kleren, waarin nogal wat ijzerwaar werd aangetroffen, rustig worden bekeken. Bij het onderzoeken van kleding en andere eigendommen hebben LBB en IBT, ter bescherming, plastic handschoenen gedragen (zie ook pagina 37 van het zwartboek). Ze zijn niet gebruikt in de omgang met gedetineerden. Ook de waardevolle goederen zijn in zakken voor de cel neergezet, zodat duidelijk was wat aan wie toebehoorde.

Er is een doos met tijdens de fouillering ingenomen zaken per abuis in een magazijn terecht gekomen waardoor deze over het hoofd is gezien. Deze doos is later teruggestuurd naar Amsterdam.

De LBB-ers visiteerden de arrestanten, vervolgens onderzochten de IBT-ers hun kleding op scherpe en gevaarlijke attributen. Nadat dit was gebeurd kregen de arrestanten die kleding, behalve de schoenen, weer terug. De hele procedure, van begeleiding uit de bus tot de overdracht van de arrestanten aan het personeel van de PI Zutphen, duurde ongeveer drie kwartier. Tijdens het doorzoeken van de kleding zaten de arrestanten in onderbroek op cel. De hele procedure bij de inkomst inclusief het doorzoeken van de kleding heeft volgens de directie van de PI Zutphen ongeveer drie kwartier geduurd. Hierdoor kan het niet zo zijn dat een arrestant de hele nacht in onderbroek op cel heeft gezeten. De klacht op pagina 37 kan slechts deels worden onderschreven.

In het zwartboek wordt verder geklaagd over langdurig verblijf op de cel zonder luchten.

Die klacht is gelet op het bovenstaande herkenbaar maar de tijdsduur niet (zwartboek pagina 36).

Omdat veel arrestanten hun namen niet bekend wensten te maken zijn foto's van de arrestanten aan de buitenkant van de celdeur geplakt. Ook heeft de PIOA steeds up-to-date lijsten van arrestanten, voorzover zij die hadden ingeschreven, naar de PI Zutphen gefaxt.

Ofschoon de inrichting niet was voorbereid op het bereiden van warme maaltijden voor zoveel personen, hebben de medewerkers van de PI Zutphen daarvoor gezorgd. De ochtendlichting heeft tussen de middag een warme maaltijd gehad en de andere lichtingen 's avonds. De eerste dag was er geen vegetarische maaltijd. Op de dinsdag was er een maaltijd van groente, aardappelen en vlees. Een aantal vegetariërs at alleen groente en aardappelen.

De maandag kende aanvankelijk een hectisch verloop, maar gaandeweg kwam er verbetering in deze situatie. De dinsdag verliep al veel beter. De arrestanten onderscheiden zich voor wat betreft hun gedrag niet van andere gedetineerden. Er is nauwlettend op toegezien dat het personeel niet teveel uren achtereen aan het werk was.

4.3.7 Invrijheidstelling

Dinsdag 17 en woensdag 18 juni 1997 is een aanvang gemaakt met het terug naar Amsterdam transporteren van de arrestanten. Hiervoor heeft de LBB samen met enkele IBT-ers zorg gedragen. De IBT zorgde ervoor dat de arrestanten in de bussen werden geplaatst.

Op een politiebureau in het centrum van Amsterdam zijn 26 arrestanten in cellen gezet en enige tijd later in vrijheid gesteld. De overige arrestanten zijn door de LBB vervoerd naar de vliegvelden Schiphol en Eindhoven en de grensovergang Berg.

4.3.8 Klachten van algemene aard

Naar het oordeel van de teamleden van de LBB zijn de taken overeenkomstig de regels uitgevoerd. De commandant beseft dat de taakuitvoering van de LBB kan zijn overgenomen als 'intimiderend', omdat de taken volgens vaste patronen worden uitgevoerd, met als bedoeling dat elke arrestant duidelijk weet wat hem te wachten staat. Volgens de commandant berust de tactiek van de LBB op snelheid en duidelijkheid. Doordat hun doelstelling verschilt van die van interne personeelsleden, kan geconstateerd worden dat de bejegening ook verschillend is. Hoe 'strak' de bejegening door het LBB verloopt is in de visie van de commandant afhankelijk van het gedrag van de arrestant.

Omdat de IBT voor het eerst opereerde in de nieuwe inrichting oordeelde het hoofd dat het noodzakelijk was een goed toezicht op het optreden van de teamleden uit te oefenen en een enkele keer bij te sturen. De teamleider van de LBB zegt hierover: " Het IBT Zutphen was respectvol in de bejegening naar de arrestanten". De PIW-ers deden er alles aan om de procedures zo goed mogelijk te laten verlopen. Verder hebben de arrestanten schone kleding gekregen en zijn ze in de gelegenheid gesteld om te douchen, te luchten, te bellen en te spreken met advocaten. De klacht op pagina 35 van het zwartboek waar staat dat iemand meermalen gevraagd heeft om te bellen maar dat dat niet is toegestaan wordt daarom door de commissie niet ondersteund.

Het hoofd IBT omschrijft de bejegening als zakelijk en professioneel.

Er zijn geen klachten binnengekomen bij de Commissie van Toezicht.

De klacht op pagina 37 van het zwartboek over de bril die kapot is gegaan doordat deze bewaard werd in een schoen kan gesteld worden dat dit niet in Zutphen maar in de PIOA is voorgevallen. Het gaat hier om een misverstand tussen een personeelslid en een arrestant.

Ook van de klachten die vermeld staan op pagina 36 van het zwartboek met betrekking tot onderbrenging in de sportzaal kan gesteld worden dat dit niet heeft plaatsgevonden in de PI Zutphen omdat de arrestanten daar zijn onder gebracht in individuele cellen. Waarschijnlijk gaat het hier om de PI De Grittenborgh (zie daarover paragraaf 4.4.5).

4.3.9 Isoleercel

Bij binnenkomst is één arrestant in de isoleercel geplaatst omdat hij weigerde medewerking te verlenen en niet toestond dat een foto en vingerafdrukken werden gemaakt. Vervolgens heeft de IBT hem van de cel gehaald en zijn er onder dwang foto's van hem genomen. Vingerafdrukken maken lukte niet.

De arrestant is omstreeks 21.00 uur in een isoleercel geplaatst en heeft daar tot de volgende ochtend 10.00 uur verbleven. Hij heeft de verzorging gehad die bij de isoleercel past. Aan de procedurele vereisten voor insluiting in een isoleercel is niet voldaan, omdat geen schriftelijk gemotiveerde mededeling inzake de afzondering aan de arrestant is verstrekt.

4.3.10 Medische dienst

Nadat alle arrestanten in de voor hen bestemde cellen waren ondergebracht, heeft de medische dienst aan alle arrestanten een kort bezoek gebracht. Er zijn daarbij geen bijzonderheden gemeld. Er was veel vraag naar lenzenvloeistof.

4.3.11 Incidenten

Op dinsdag 17 juni 1997 zijn er rond 14.00 uur lawaaidemonstranten bij de inrichting geweest. Deze probeerden contact te maken met de arrestanten. Arrestanten gingen, om contact te hebben met de demonstranten, op de bedden staan hetgeen niet werd getolereerd. Als gevolg daarvan ontstond er onrust in de inrichting. Er is enkel verbaal opgetreden (waarschuwingen ed.) en geen geweld toegepast. Uit voorzorg is de maaltijd op plastic borden geserveerd. De klachten uit het zwartboek (pagina 35) over fysiek optreden worden in de inrichting niet herkend.

Verder zijn er volgens de plaatsvervangend algemeen directeur van de PI Zutphen op dinsdagmiddag drie advocaten in de inrichting geweest. Er ontstond onrust onder de arrestanten toen de uitslag van het door enkele arrestanten aangespannen kort geding bekend werd. Die uitslag betekende dat de eisers in kort geding in het gelijk werden gesteld en moesten worden vrijgelaten. Eén van de advocaten deelde de arrestanten mee dat ook zij op grond van de uitslag van het kort geding hun onmiddellijke vrijlating konden eisen. De PIW-ers konden door de ontstane onrust moeilijker hun werk doen. De advocaat is door een managementlid van de PI Zutphen te verstaan gegeven dat hij rustig zijn werk diende te doen in de hem toegewezen gespreksruimte op de afdeling, omdat hem anders de toegang tot de inrichting zou worden ontzegd. De advocaat heeft zich kennelijk naar deze aanwijzing geschikt. Deze advocaat wordt in het zwartboek

beschreven op pagina 35. Met de andere twee advocaten hebben zich dergelijke problemen niet voorgedaan.

De Deense politie is niet in de inrichting geweest. Wel heeft de Deense ambassade contact opgenomen met de algemeen directeur van de PI Zutphen. Deze heeft hem verwezen naar de PIOA.

Afgezien van advocaten en hulpofficieren zijn er geen personen van buiten in de inrichting geweest.

4.4 PI De Grittenborgh

4.4.1 Inleiding

Op maandag 16 juni 1997 is de directie van de PI De Grittenborgh in de loop van de ochtend (tijdens het management-team-overleg) benaderd door de Directie gevangeniswezen met het verzoek medewerking te verlenen aan de opvang van arrestanten als gevolg van incidenten rondom de Eurotop. Er is toen, volgens het hoofd beveiliging, in eerste instantie een maximum aantal van 75 arrestanten afgesproken. Pas aan het eind van de dag werd duidelijk dat er uiteindelijk 68 arrestanten zouden komen.

Binnen het management-team is vastgesteld dat het om een noodsituatie ging. Er is geen melding aan de Commissie van Toezicht gedaan.

4.4.2 Communicatie

Niet geheel duidelijk geworden is of er, nadat de PI De Grittenborgh bereid was gevonden medewerking te verlenen, contact is geweest tussen de PI De Grittenborgh en de Dienst Justitiële Inrichtingen. Geconstateerd is dat er tussen de PIOA en de PI De Grittenborgh veelvuldig gecommuniceerd is over de insluitingsbevelen. In eerste instantie deelde de PIOA mee dat er waarschijnlijk insluitingsbevelen zouden komen die opvang van een grote groep mogelijk zouden maken. Later werd gesproken over individuele insluitingsbevelen.

4.4.3 Organisatie/voorbereiding

Nadat de inrichting had besloten medewerking te verlenen aan de opvang van arrestanten heeft de voorbereiding drie uur in beslag genomen. Met betrekking tot materiële zaken heeft de PI De Grittenborgh nauw samengewerkt met de Johan Willem Friso-kazerne. Dit hield in dat de Johan Willem Friso kazerne ervoor heeft gezorgd dat de PI De Grittenborgh kon beschikken over grote hoeveelheden matrassen, dekens, kussens en lakens (in eerste instantie 150 stuks).

4.4.4 Coördinatie en verantwoordelijkheden

Afgesproken is dat het algehele commando lag bij de leiding van de PI De Grittenborgh, de LBB was enkel ondersteunend. Tussen IBT, dat gevormd wordt door interne personeelsleden, en de LBB (extern personeel) is ook een duidelijke taakverdeling gemaakt. Afgesproken is dat de LBB-ers de arrestanten vanuit de bussen naar de inrichting zouden leiden en dat de IBT-ers het transport van de inkomstenafdeling naar de onderste sportzaal zouden regelen. De LBB-ers hebben het stiltecentrum als basispost gebruikt.

4.4.5 Bestemming en regime

De PI De Grittenborgh is aangewezen als huis van bewaring (voor mannen).

Onderbrenging van aangehouden en/of inverzekeringgestelde personen valt daarmee binnen de wettelijke kaders. Zie ook 4.2.5. Aanvankelijk was voor de PI De Grittenborgh enigszins onduidelijk welke juridische status de arrestanten hadden. Er is vanuit gegaan dat het om inverzekeringgestelden ging. Naar het oordeel van de algemeen

directeur dient de politie duidelijkheid te verschaffen over de status van de arrestanten en dient tevens informatie te worden verschaft over de achtergrond van de arrestanten en om welke reden bijzondere opvang geïndiceerd is. In de inrichting is er vanuitgegaan dat het huishoudelijk reglement van toepassing was. Dit betekende dat de arrestanten mochten douchen, telefoneren met een advocaat en luchten. In het kader van het luchten zijn sport- en spelattributen ter beschikking gesteld. Zie verder ook 4.4.8.

De gemeenschappelijke onderbrenging in een sportzaal (dag en nacht) is te baseren op artikel 23 lid 4 van de Gevangenismaatregel. Een dergelijke gemeenschappelijke opvang staat op gespannen voet met het opsporingsbelang. De opdracht tijdens het verblijf in de sportzaal op een matras te blijven zitten/liggen kan gezien worden als een (uiterst restrictieve) door de directeur te treffen maatregel in het belang van de orde en veiligheid in de inrichting. Zie 4.4.8.

Bij binnenkomst in de inrichting is elke arrestant conform de gebruikelijke procedure in het gevangeniswezen gefouilleerd en gevisiteerd. De directeur achtte het uit een oogpunt van veiligheid geboden niet van de normale procedure af te wijken.

4.4.6 Inkomst

Aan het eind van de middag op 16 juni 1997, rond 18.00 uur, arriveerden de arrestanten per bus en auto in groepen van ongeveer 25 bij de PI De Grittenborgh. De LBB, IBT en de badmeesters zorgden voor de verdere afhandeling. Dit hield in dat de arrestanten door de LBB-ers naar de bad-afdeling in de transportcellen (vijf à zes personen per cel) zijn gebracht. Hier zijn ze allemaal afzonderlijk door de LBB gevisiteerd en gefouilleerd. Van de voorwerpen van de arrestanten -die tijdens het fouilleren tijdelijk in beheer zijn genomen door de inrichting- zijn enkele in Hoogeveen blijven liggen. Deze zijn teruggestuurd naar de PIOA.

Na de visitatie hebben enkele arrestanten overalls uitgereikt gekregen. Dit is op vrijwillige basis gebeurd en indien de kleding erg vuil was. Vervolgens zijn de arrestanten één voor één door eigen personeel vanuit de transportcellen naar de sportzaal geleid. Deze procedure heeft ongeveer drie kwartier in beslag genomen.

Op de bevolkingsadministratie zijn de medewerkers intensief bezig geweest met het verkrijgen van de insluitingsstukken uit de PIOA. Een aantal van de insluitingsbevelen - was geregistreerd op naam of op NN-nummer.

Vanuit de PIOA waren 12 of 13 insluitingsbevelen meegezonden louter op NN, zonder nummer. Deze bevelen onderscheidden zich slechts van elkaar voor wat betreft het tijdstip van in verzekeringstelling. Het was niet mogelijk om bij een dergelijk bevel een gedetineerde te vinden. Het is moeilijk om exact vast te stellen wie er opgesloten hebben gezeten. In de PI De Grittenborgh zijn geen foto's en vingerafdrukken gemaakt. De arrestanten zijn in een eigen systeem (dus niet in het TULP systeem) geregistreerd. Hierin zijn zoveel mogelijk gegevens ingevoerd (NN-nummers, namen en geboortedata). Uit deze gegevens van de bevolkingsadministratie is gebleken dat 33 van de opgenomen arrestanten over een buitenlandse nationaliteit beschikten.

4.4.7 Invrijheidstelling

Op dinsdag 17 juni 1997 is een aantal arrestanten vrijgelaten. Dit betrof een groep buitenlandse arrestanten, die op naam was geregistreerd. Op 18 juni 1997 zijn om 07.00 uur 's ochtends twee Zweden opgehaald en naar Schiphol vervoerd.

De LBB en de DV&O, vergezeld door enkele leden van het IBT, hebben er voor gezorgd dat de overige arrestanten in de loop van de woensdag naar politiebureaus in Amsterdam zijn vervoerd.

Een arrestant met psychotisch gedrag heeft in het kader van het transport uit de inrichting, naar zeggen van de verpleegkundige, extra aandacht gehad. Hem is verzocht, bij thuiskomst, zo spoedig mogelijk contact op te nemen met de huisarts. Hij is niet apart vervoerd omdat hij dat niet wilde. Het is mogelijk dat hij tijdens zijn transport in een kooi heeft gezeten omdat de busjes van de DV&O voorzien zijn van kooien (zie voor klacht zwartboek pagina 42 van het zwartboek). Of hij er alleen in heeft gezeten is niet bij de inrichting bekend, maar als dit is gebeurd, dan heeft dat niet op advies van de PI De Grittenborgh plaatsgevonden.

4.4.8 Klachten van algemene aard

Basis voor de bejegening was het HvB-regime. In de sportzaal waren 75 matrassen neergelegd waarop de arrestanten werden geplaatst. Om de orde te kunnen handhaven werd wenselijk geacht dat de arrestanten op de matrassen bleven zitten. Indien een arrestant iets nodig had moest hij dat aangeven en dan kwam er een PIW-er naar hem toe. Dit heeft in de sportzaal niet geleid tot hevige discussies of incidenten.

Er waren voldoende matrassen en dekens in de sportzaal aanwezig. De klacht dat mensen het koud zouden hebben gehad (zwartboek pagina 34) wordt daarom door de inrichting niet reëel geacht.

Om de beperkte bewegingsvrijheid te compenseren hebben de arrestanten, in groepen, veelvuldig gebruik kunnen maken van de luchtruimte. De inrichting had hiervoor vier lokaties tot zijn beschikking. Groepsgewijs kregen de arrestanten de gelegenheid om een uur op de verschillende luchtplaatsen te luchten. Telkens zat er één groep binnen. Buiten konden de arrestanten met elkaar praten, roken (sigaretten werden van rijkswege verstrekt) en spelletjes doen. Verder heeft de directie kranten (ook buitenlandse) beschikbaar gesteld ten behoeve van de arrestanten (in het zwartboek op pagina 34 wordt gezegd dat dit niet het geval was).

Voor wat betreft de maaltijden heeft het management zoveel mogelijk geprobeerd tegemoet te komen aan de wensen van de arrestanten. Dit kon omdat Hoogeveen zelf beschikt over een keuken. Op maandagavond is de eerste warme maaltijd geserveerd. Van de 100 maaltijden is, volgens functionarissen van de PI De Grittenborgh, slechts een enkele maaltijd terug gekomen. Over het algemeen is er goed gegeten.

Aan de arrestanten is meegedeeld dat, indien daar behoefte aan was, met advocaten gesproken kon worden. Vermoedelijk is die mededeling op 17 juni 1997 door een LBB-commandant gedaan. Uiteindelijk hielden drie advocaten spreekuur op dinsdagmiddag. Ten behoeve van dit spreekuur was de transportgang ingericht met een tafel en enkele stoelen. De drie advocaten deden het verzoek grote groepen tegelijk te spreken. Aan deze wens is vanuit beheersoverwegingen door De Grittenborgh niet tegemoet gekomen. Het management heeft de groepen tot ongeveer drie personen beperkt. Ook is door de

bevolkingsadministratie geregistreerd welke arrestanten welke advocaten hebben gesproken. Volgens die registratie hebben 45 van de 68 arrestanten contact gehad met een advocaat.

Gedurende de nacht is het licht in de sportzaal gedempt. Uit veiligheidsoverwegingen (voorschriften van de brandweer) is besloten wel enige (gedempte) verlichting aan te laten.

Op woensdag 18 juni 1997 zijn er nog enkele politieambtenaren uit Amsterdam geweest. Onduidelijk is of zij arrestanten hebben gehoord.

Dat zich geen ordeproblemen hebben voorgedaan schrijft de inrichting toe aan de betrokkenheid van de PIW-ers bij de arrestanten. Er is bewust geen afstand gecreëerd. Gedurende de hele periode zijn er continu PIW-ers en IBT-ers in de sportzaal aanwezig geweest.

De klacht op pagina 34 van het zwartboek met betrekking tot het telefoneren luidt als volgt: " In Hoogeveen was niet de mogelijkheid om te bellen, ...". Deze klacht acht de commissie gegrond. De arrestanten hebben niet zelf contact kunnen opnemen met hun gezin. Wel bestond de mogelijkheid voor de arrestanten om inrichtingspersoneel te laten bellen. Alle arrestanten zijn in de gelegenheid gesteld te douchen.

Het was voor de arrestanten niet mogelijk om radio te luisteren of TV te kijken.

Ten aanzien van de bejegening zijn door de arrestanten bij de Commissie van Toezicht geen klachten ingediend.

4.4.9 Isoleercel

Uit gegevens van de bevolkingsadministratie blijkt dat er in totaal drie arrestanten in de isoleercel hebben gezeten. De eerste arrestant is op 16 juni 1997 omstreeks 21.45 uur in de isoleercel geplaatst. Deze had de orde en rust in de sportzaal verstoord. Na twee waarschuwingen is toen besloten om de arrestant af te zonderen. De tweede arrestant is op 16 juni 1997 omstreeks 22.45 uur in de isoleercel geplaatst. Deze arrestant bood verzet bij de visitatie op de inkomstafdeling. Ook verzette hij zich tegen plaatsing. Hij is de hele periode afgezonderd. De derde arrestant is op 17 juni 1997 omstreeks 20.45 uur in de isoleercel geplaatst. Deze arrestant, vertoonde psychotisch gedrag. In het verslag van de medische dienst is beschreven dat de verpleegkundige, nadat zij de arrestant had bezocht, de arts heeft geraadpleegd voor medicatie. In overleg met de commandant van de LBB en de medische dienst is toen besloten de arrestant in de isoleercel te plaatsen. Dit is gedaan om de rust voor de nacht in de groep zoveel mogelijk te garanderen. Rond 21.15 uur is melding gemaakt van het feit dat de arrestant last had van paniekaanvallen. Toen de medicatie begon te werken werd hij rustig.

4.4.10 Medische dienst

De medische dienst is op maandagavond 16 juni 1997 opgeroepen. In afwachting van de binnenkomst van arrestanten waren er twee verpleegkundigen stand by. Aangezien de arrestanten pas laat binnenkwamen gingen de verpleegkundigen naar huis. Daar zijn zij opgeroepen. Bij binnenkomst is aan de arrestanten gevraagd of ze medische zorg behoefden. Gebleken is toen dat er zich onder de arrestanten een diabetes-patiënt bevond. Hiervoor waren in de PIOA geen voorzieningen getroffen. De arrestant had zelf

medicatie bij zich, maar in de PIOA is daar tevergeefs naar gezocht. Door de PIOA was niet aan Hoogeveen doorgegeven dat zich in de groep een diabetes-patiënt bevond. De betreffende arrestant meldde zich op maandagavond 16 juni 1997 bij een verpleegkundige. De arrestant gaf aan al een paar dagen geen controles te hebben gedaan. Na meting van de bloedsuikers werd er via de arts van de PI De Grittenborgh een internist van het Bethesda ziekenhuis in Hoogeveen geraadpleegd. Op zijn advies werd insuline gespoten.

Tevens werd op maandagavond 16 juni 1997 lenzenvloeistof verstrekt.

Op dinsdag 17 juni 1997 werden er bij de arrestant met diabetes wederom bloedsuikermetingen gedaan.

Op de avond van 17 juni 1997 werd de dienstdoende verpleegkundige opgeroepen voor een arrestant van 16 jaar (zwartboek pagina 41) die zich erg onrustig gedroeg en aangaf medicatie nodig te hebben. In het gesprek met de verpleegkundige meldde de arrestant dat hij bepaalde medicatie nodig had welke hem was voorgeschreven door de huisarts.

Naar aanleiding van het gesprek en de observaties van het personeel heeft de verpleegkundige contact opgenomen met de inrichtingsarts. Aan de betrokkene werd medicatie voorgeschreven (met uitleg welke medicatie en welke dosering).

Vervolgens werd besloten dat de arrestant in de isoleercel zou worden geplaatst (dit geval is ook beschreven onder 4.4.9). Omdat betrokkene ook in de isoleercel erg onrustig bleef werd hij een half uur na zijn plaatsing bezocht door de inrichtingsarts.

Op woensdag 18 juni 1997 werd er wederom aan een aantal arrestanten lenzenvloeistof verstrekt.

Ook werd op deze dag in het Psycho Medisch Team besproken wat er met de arrestant met psychotisch gedrag diende te gebeuren. In overleg met het management en de Dienst Justitiële Inrichtingen is besloten dat de betrokkene naar huis kon mits hij door zijn ouders werd opgehaald. Tot die tijd zou de arrestant in de isoleercel verblijven (bron met betrekking tot deze paragraaf: Verslag van de medische verzorging Eurotop arrestanten in de PI De Grittenborgh). De jongen was echter niet bereid om contact met zijn ouders op te nemen omdat hij helemaal niet naar huis wilde.

4.4.11 Incidenten

Naar het oordeel van de inrichting is de opvang redelijk rustig verlopen. Van groepsvorming was geen sprake. Er hebben zich geen incidenten voorgedaan. De groep werd als rustig en coöperatief beschreven.

4.5 PI Toorenburgh

4.5.1 Inleiding

Op maandagochtend 16 juni 1997 rond 11.00 uur is de directeur van de PI Toorenburgh te Heerhugowaard door de Directie gevangeniswezen verzocht capaciteit beschikbaar te stellen voor de vrouwelijke arrestanten die als gevolg van incidenten rondom de Eurotop waren opgepakt. Meegedeeld werd dat het om ongeveer 120 vrouwen zou gaan. Het bleken er 117 te zijn.

In eerste instantie heeft de algemeen directeur gevraagd of er alternatieven waren. Toen dit niet het geval bleek te zijn heeft de algemeen directeur vervolgens contact gezocht met de unitdirecteur van Amerswiel (=de vrouweninrichting).

De PI Toorenburgh heeft besloten haar medewerking te verlenen, omdat het de taak van het gevangeniswezen is om te bezien hoe een redelijke bijdrage zou kunnen worden geleverd aan dergelijke onvoorziene situaties en omdat het waardevol werd geacht om te leren van dergelijke crisissituaties, teneinde de sterkte van de organisatie te beproeven.

4.5.2 Communicatie

Over de opvang van de vrouwelijke arrestanten in een tent is contact geweest met de Directie gevangeniswezen. Deze wijze van opvang werd accoord bevonden. De status van de arrestanten stond hieraan - ondanks de bezwaren van het Openbaar - volgens de Directie gevangeniswezen niet in de weg. Over verdere uitvoering van de opvang is volgens de unitdirecteur van Amerswiel met name gecommuniceerd met het hoofd LBB, die in de PIOA verbleef.

In de loop van de avond is er contact geweest over het tijdstip van aanvoer van de arrestanten. De overbrenging van de vrouwen naar Amerswiel ondervond vertraging. Op een gegeven moment heeft de directeur van de PI De Toorenburgh wederom contact gehad met de PIOA en gevraagd of de vrouwen nog zouden komen.

Naar de mening van de directeur moet in het vervolg bij dit soort calamiteiten de informatievoorziening zorgvuldiger plaatsvinden en dient de Directie gevangeniswezen hierin een coördinerende rol te vervullen.

4.5.3 Organisatie/voorbereiding

Nadat was besloten dat de PI Toorenburgh medewerking zou verlenen, is onmiddellijk een aantal hoofden van dienst bijeengeroepen, te weten: afdelingshoofden, het hoofd civiele dienst, het hoofd technische dienst en het managementteam. Ter vergadering is besloten om een evenemententent nabij de remise, aan de achterkant van het gebouw, te plaatsen. Deze tent had een afmeting van 40 x 12 meter, had een linnen dak met vaste zijanten van plaatwerk en een houten vloer. Met het bedrijf dat de tent zou plaatsen is afgesproken dat de tent voor 21.00 uur gereed zou zijn. Tegelijkertijd is een WC-wagen besteld met daarin toiletten en wastafels, die gekoppeld zou kunnen worden op het rioleeringsnet.

Tijdens de vergadering is ook direct een taakverdeling gemaakt tussen de afdelingshoofden. Afgesproken is onder andere wie de nachtdiensten zou doen en hoe de bewaking zou worden georganiseerd. De brandweer is benaderd om te beoordelen of de tent veilig was. Ook de Commissie van Toezicht is in kennis gesteld.

Omdat het tijdstip waarop de arrestanten zouden aankomen steeds verschoven werd, is er 's middags en 's avonds een aantal vergaderingen in de personeelskantine geweest. Er is volgens de unitdirecteur Amerswiel steeds contact geweest tussen middenkader en managementteam om af te stemmen wat de stand van zaken was ten aanzien van de voorbereidingen.

Omdat de vrouwen aanvankelijk rond 21.00 uur zouden arriveren waren de toiletbenodigdheden voor de ingang van de tent uitgesteld op verschillende tafels. Later zijn die op de bedden in de tent gezet omdat deze vochtig dreigden te worden. Ook is er een tafel gereserveerd voor de medische dienst, die zou inventariseren wat voor medicijnen de vrouwen gebruikten.

Verder is zowel met de Directie gevangeniswezen als met de PIOA in Amsterdam afgesproken dat er niet ingeschreven behoefde te worden in Heerhugowaard, omdat alle arrestanten reeds in de PIOA waren ingeschreven.

Uitgangspunt voor de actie is het noodplan van de PI Toorenburgh geweest. Dit plan houdt in de mogelijke opvang van gedetineerden bij calamiteiten in de eigen of een andere inrichting (ontruiming bij bijvoorbeeld brand). In geval van een snelle ontruiming kan de PI De Toorenburgh gebruik maken van de vervoersmaatschappij Noord-Holland-Noord (NHN). Het leek het management van de PI Toorenburgh nuttig om in deze situatie met het plan te oefenen. Omdat het noodplan een checklist van te nemen stappen bevat, kon daar tijdens de voorbereiding gebruik van worden gemaakt. Het noodplan is eveneens gebruikt bij de invrijheidstelling.

4.5.4 Bestemming en regime

De PI Toorenburgh bestaat uit een aantal inrichtingen. Te Heerhugowaard zijn onder andere gevestigd Amerswiel en Zuijderbos. De gearresteerde vrouwen zijn ondergebracht op het binnenterrein van de inrichting. Aan te nemen valt dat formeel is aangehaakt bij Amerswiel. Die inrichting is onder meer bestemd tot huis van bewaring voor vrouwen. Bij de totstandkoming van de Beginselenwet gevangeniswezen is nooit voorzien dat een gesticht als bedoeld in artikel 7 van die wet zou kunnen bestaan in een tent. In de praktijk zijn overigens bij andere inrichtingen ook wel noodbarakken aangewezen als gesticht. Nu Amerswiel mede is aangewezen als huis van bewaring valt de onderbrenging van aangehouden en/of inverzekeringgestelde personen binnen de wettelijke kaders. Met de Directie gevangeniswezen is geen overleg geweest over de formele status van de arrestanten. Zie ook 4.2.5.

Het huishoudelijk reglement voor Amerswiel was van toepassing. Door de Directie werd te kennen gegeven dat men de vrouwen vooral zag als inverzekeringgestelden die doorgaans nog in een politiecel verblijven. De bij die status behorende bejegening diende te worden gerealiseerd. Dit betekende dat de arrestanten recht hadden op douche, toilet, telefoneren met het thuisfront, rechtsbijstand en luchten. Gelet op het verblijf in de tent en de onmiddellijke omgeving van de tent in de buitenlucht werd het niet noodzakelijk geoordeeld afzonderlijk luchten toe te staan. Ingevolge artikel 23 lid 4 van de Gevangenismaatregel was gemeenschappelijke onderbrenging geoorloofd. De Directie gevangeniswezen heeft van meet af aan de inrichting te kennen gegeven geen bezwaar te hebben tegen de gemeenschappelijke onderbrenging van de vrouwen in een tent. Door het Openbaar te Amsterdam is aanvankelijk bezwaar gemaakt, maar na overleg door de inrichting met de Directie gevangeniswezen is alsnog voor de tent gekozen.

4.5.5 Inkomst

Rond 02.00 uur 's nachts arriveerde het eerste transport, waarna tussen 02.00 uur en 04.00 uur de overige transporten binnen kwamen.

De vrouwen waren geboeid en werden geïdentificeerd aan de hand van foto's. Vervolgens zijn ze gefouilleerd, ontboeid en naar de bedden in de tent geleid.

Voorts zijn de arrestanten, volgens de algemeen directeur, nog gecontroleerd op aanstekers, lucifers, sigaretten en slag- en steekwapens. Veel vrouwen zijn met kleren en al de bedden ingedoken. Er was gezorgd voor overwegend vrouwelijk personeel. Afsproken was dat op het moment dat de vrouwen zich voor de nacht gereed zouden maken, er geen mannelijk personeel in de tent aanwezig zou zijn. Omdat de aanvoer van de arrestanten zoveel tijd in beslag nam en de eerder aangekomen arrestanten onmiddellijk wilden gaan slapen (de indruk bestond dat ze zeer moe waren) kon hieraan niet geheel de hand worden gehouden.

Naar aanleiding van klachten over het licht zijn er 's nachts enkele lampen uitgedraaid. Om redenen van veiligheidstechnische aard was het echter niet verantwoord om het licht volledig te doven.

De vrouwen bleken ook overdag bezwaar te hebben tegen de aanwezigheid van mannelijk personeel in de tent. Er is vervolgens extra vrouwelijk personeel ingezet, verkregen door het ruilen van mannelijk personeel tegen nog in Amerswiel aanwezig vrouwelijk personeel. Overigens is het in het gevangeniswezen gebruikelijk dat in een inrichting bestemd voor een bepaalde sexe personeel van beiderlei kunne aanwezig is.

Rond een uur of 10.00 's morgens werden de vrouwen in de tent wakker. De arrestanten konden eten in het zitgedeelte (eenderde van het tentoppervlak was bestemd als zitgedeelte en tweederde als slaapgedeelte).

In de tent liep geen van de personeelsleden met korte-wapenstok. Alleen het calamiteitenteam beschikte over een korte-wapenstok, maar deze personen zijn uit het zicht van de arrestanten gebleven.

4.5.6 Invrijheidstelling

Op dinsdagochtend rond 11.30 uur krijgt de plaatsvervangend directeur van de PI De Toorenburgh van het Hoofd LBB te horen dat enkele Italiaanse vrouwen zullen worden uitgeplaatst. Deze drie vrouwen zijn volgens de algemeen directeur in de tent opgezocht en vervolgens uit de tent geplaatst. In de middag zouden er wederom vrouwen worden uitgeplaatst. Gezien de weinig beheersbare situatie die door recalcitrant en agressief gedrag van de vrouwen was ontstaan (zie hiervoor paragraaf 4.5.10) is hiervan afgezien.

Op woensdagochtend om 05.30 uur verlaten vier Denen de PI Toorenburgh. Drie van hen verbleven die nacht al - op eigen verzoek - in de transportcellen. Eén Deense arrestant heeft echter op eigen verzoek in de tent geslapen. Er ontstaat enige onrust wanneer deze arrestant woensdagochtend uit de tent wordt geleid. Op dat moment komen er berichten binnen dat er meer buitenlandse vrouwen uit de tent moeten worden gehaald ten behoeve van overbrenging naar het land van herkomst. Het managementteam bereidt een plan voor hoe één en ander te realiseren. Tijdens het overleg van het managementteam komt er een mededeling dat nog diezelfde dag alle arrestanten in vrijheid zullen worden gesteld. Het plan wordt dan even bevroren. Een uur later kwam het bericht vanuit - Amsterdam dat de arrestanten inderdaad in vrijheid zouden worden gesteld.

Duidelijk wordt dat alle arrestanten terug zullen worden vervoerd naar één van de politiebureaus in Amsterdam. Voor een deel is dit transport georganiseerd door de LBB, voor een ander deel door de inrichting zelf. Immers, de PI Toorenburgh beschikte over een noodscenario voor spoedeisende evacuaties, welke tot stand was gekomen in samenwerking met -onder meer- de busdienst NHN. Hierdoor kon de inrichting, wanneer zich een spoedeisende noodsituatie voordeed, gebruik maken van bussen van de busdienst NHN. Om 14.00 uur werden de arrestanten op de hoogte gesteld van de verdere procedures. Als eerste werden 31 vrijwilligers twee aan twee naar de bussen geleid. Rond 16.00 uur zat de laatste arrestant in de bus. Aansluitend was er om 16.15 uur een evaluatie in de PI Toorenburgh.

4.5.7 Klachten van algemene aard

Gezien de bijzondere situatie waren er vier telefoontoestellen beschikbaar gesteld voor iedereen die naar huis wilde bellen. Er kon ook naar het buitenland worden getelefooneerd. Er zijn geen kosten in rekening gebracht.

Alle arrestanten zijn in de gelegenheid gesteld met advocaten te spreken. Op dinsdagochtend 17 juni 1997 is meegedeeld dat de arrestanten konden spreken met een advocaat. Diezelfde middag meldden zich twee advocaten bij de PI Toorenburgh, die te kennen gaven dat zij de Nederlandstalige vrouwen als groep wensten spreken in de tent. Zij stelden tevens dat zij onmiddellijk na dit (groeps)gesprek weer naar buiten wilden, omdat de bus van de NOB voor de deur stond. Er is geen toestemming verleend aan de advocaten om met de gehele groep te spreken. De advocaten mochten de vrouwen wel zien, maar niet als groep van 120 vrouwen bij elkaar in een tent. In de grote transportzaal is een gedeelte afgeschermd ten behoeve van contacten tussen advocaten en individuele vrouwen.

Op dinsdagmiddag werden de vrouwen eveneens in de gelegenheid gesteld zich te douchen. Iedereen heeft de gelegenheid gehad om zich minimaal één keer te douchen.

Voor wat betreft de voeding bleek er een forse behoefte aan een vegetarisch/veganistisch menu. Hieraan is getracht tegemoet te komen door verstrekking van extra fruit, jam en brood. Er is nog een probleem gerezen over het brood dat ook dierlijke vetten zou bevatten. Vervolgens is er voor nog meer fruit gezorgd. Op basis van de inkooplijst van de PI Toorenburgh is de commissie gebleken dat er op voldoende wijze is tegemoet gekomen aan de vegetarische en veganistische wensen van de arrestanten. Hierin staat vermeld dat het volgende is ingekocht:

- Koffie 10 kilo
- Thee 70 liter
- Melk 100 liter
- Karnemelk 40 liter
- Brood 140 stuks
- Broodjes 100 stuks
- Warme maaltijden 3 x 135 stuks
- Vleeswaren en kaas (voor een bedrag van fl. 686.19)
- Frisdranken 30 kratten
- Zoet beleg (jam, chocopasta, pindakaas, hagelslag) (voor een bedrag van fl. 544.15)
- Sigaretten 10 sloffen marlboro
10 sloffen shag

- Aanstekers 10 stuks
- Fruit 500 stuks
- Boter 1 doos kuipen

De algemeen directeur deelt desgevraagd mee dat er geen lastige arrestanten van Amerswiel zijn teruggeplaatst naar de PIOA.

Er zijn geen arrestanten die een beroep hebben gedaan op het beklagrecht. De voorzitter en een vrouwelijk lid van de Commissie van Toezicht zijn maandagavond in de (nog lege) tent geweest. Het vrouwelijk lid van de Commissie van Toezicht is ook woensdag bij het vervoer naar Amsterdam aanwezig geweest.

Een van de leden van de Commissie van Toezicht had bij het eerste incident van de dinsdag moeten worden opgeroepen, aangezien dit maandagavond afgesproken was.

Een afgevaardigde van de Commissie van Toezicht was van mening dat in ieder geval één functionaris van de medische dienst de komst van de eerste bus had moeten afwachten.

4.5.8 Isoleercel

Bij binnenkomst in Amerswiel is één vrouw in de observatiecel geplaatst omdat het vermoeden bestond dat op het moment dat ze van de boeien zou worden ontdaan zij zich agressief zou gaan gedragen. Met name vielen haar gebalde vuisten op. Zij is volgens de PIW-ers en de medische dienst in de loop van de dinsdag teruggeplaatst in de tent.

Verder zijn er mensen op eigen verzoek in dergelijke cellen geplaatst. Dit waren arrestanten die spoedig uit de inrichting zouden vertrekken en niet langer in de tent wensten te verblijven. De transportcel was toen bezet.

Er zijn geen schriftelijke gemotiveerde mededelingen van afzondering gemaakt.

4.5.9 Medische dienst

De medische dienst is op maandag 16 juni 1997 rond een uur of drie 's middags op de hoogte gesteld van het feit dat die dag een grote groep vrouwelijke arrestanten in de inrichting zou worden ondergebracht. De medische dienst heeft daarop direct contact opgenomen met de PIOA om te vragen of er bijzonderheden te melden waren. De PIOA heeft de PI Toorenburgh doorgegeven dat er behoefte bestond aan lenzenvloeistof. De lenzenvloeistof is dezelfde middag nog bij de apotheek besteld.

Omdat de tijd steeds verder verstreek en onduidelijk was hoe laat de bussen exact zouden arriveren, hebben de arts en de verpleegkundigen in de loop van de avond de inrichting verlaten. Via de semafoon bleven ze bereikbaar. De volgende ochtend heeft een verpleegkundige spreekuur gehouden in het midden van de tent. Hiervan hebben 30 tot 35 arrestanten gebruik gemaakt. Omdat een aantal vrouwen hun naam niet bekend wenste te maken, was het lastig om concrete afspraken met hen te maken en medicijnen te verstrekken (n.a.v. de klacht op p. 32 van het zwartboek en p. 7 van 'A white-paper on arrested Danes during the EU-summit in Amsterdam').

Er was één vrouw die last van haar vinger had (zie ook zwartboek p. 32). Daar heeft de arts naar gekeken. Ook was er een vrouw met rugklachten. De klachten hielden geen verband met het verblijf in een Penitentiaire Inrichting. Ook de arrestant met rugklachten is onderzocht door de arts.

De lenzenvloeistof was niet op tijd aanwezig. Er zijn alternatieven geboden (gedestilleerd water). Daartegen is bezwaar gemaakt.

4.5.10 Incidenten

Op dinsdag 17 juni 1997 rond 11.30 uur kwam het bericht van het hoofd LBB dat een aantal mensen uit de tent moest worden gehaald omdat ze getransporteerd dienden te worden naar landen van herkomst. Kort daarop kwam het bericht dat er transport per vliegtuig mogelijk was naar Denemarken, Noorwegen en Zweden. Een aantal Denen heeft toen te kennen gegeven wel weg te willen. Gelet op het feit dat deze groep 's ochtends heel vroeg diende te vertrekken, zijn drie arrestanten ondergebracht in transportcellen. Eén arrestant had voorkeur voor de tent.

In de loop van de dinsdagochtend werd nog een aantal buitenlanders uit de tent gehaald. Dit leidde tot steeds meer spanningen. Er was sprake van verbale agressie van de kant van de arrestanten.

Op een bepaald moment heeft een arrestant een tik gekregen. Dit is gebeurd in een reflex en was het gevolg van een misverstand. Een PIW-er heeft een arrestant verzocht met hem de tent uit te lopen. De arrestant gaf gehoor aan dit verzoek, maar een andere arrestant heeft dit blijkbaar geïnterpreteerd als 'ze wordt er tussenuit gehaald' en heeft de PIW-er aangevallen. De PIW-er heeft de agressor in een reflex een tik gegeven.

De stemming werd, nadat een aantal mensen uit de groep was gehaald, grimmig. Deze situatie heeft ongeveer een half uur tot drie kwartier geduurd.

Een volgend incident deed zich voor op dinsdag 17 juni 1997 rond 21.45 uur. Toen kwam het bericht dat er bussen met lawaaidemonstranten (met molotov-cocktails) onderweg waren naar de inrichting. Om 22.15 uur waren de opgeroepen directeur en zijn plaatsvervanger in de inrichting aanwezig. De politiecommandant meldde dat er een ludieke zwaaiactie aan de gang was. Rond 22.45 uur arriveerden de demonstranten bij de inrichting. Nieuwsbrieven, rotjes en sigaretten werden over de muur gegooid. Het calamiteitenteam was buiten het gezichtsveld van de vrouwelijke arrestanten paraat. Het incident heeft ongeveer een kwartier geduurd.

Er ontstond opnieuw enige commotie toen eerdergenoemde Deense arrestant de volgende (woensdag)ochtend uit de tent werd geleid. Er werd gevreesd voor een verder oplopen van de spanning. Het calamiteitenteam is toen buiten het zicht aangetreden. Vervolgens zijn de arrestanten zich gaan vermommen. In reactie hierop heeft er een crisissoverleg met de hoofden beveiliging plaatsgevonden. Aan het management is toen geadviseerd geen mensen meer uit de tent te halen, omdat dit zou kunnen leiden tot grote beheersmatige problemen. Over deze situatie heeft het management van de PI De Toorenburgh ook overleg gehad met de Directie gevangeniswezen. Ook zij gaven het advies geen mensen meer uit de tent te halen.

Het laatste crisismoment speelde zich af op de woensdagochtend rond 10/11 uur. Er was net een plan de campagne opgesteld voor het groepsgewijs geleidelijk aan uit de tent verwijderen van arrestanten, toen er een telefoontje kwam dat alle arrestanten die middag vrij zouden worden gelaten.

4.6 LBB en Vervoer

4.6.1 Inleiding

Op woensdagochtend 11 juni 1997 is het hoofd LBB benaderd door het hoofd beveiliging van de PIOA met het verzoek personeel te leveren aan de PIOA opdat deze in staat zou zijn om - conform het verzoek van de politie Amsterdam - maximaal 80 arrestanten op te vangen. Het hoofd LBB heeft het hoofd beveiliging van de PIOA toen verzocht nadere afspraken te maken met de teamleider LBB welke ook werkzaam is in de PIOA. Deze afspraken zouden vervolgens weer teruggekoppeld worden naar het hoofd LBB.

4.6.2 Coördinatie en verantwoordelijkheden

Op donderdag 12 juni 1997 is volgens het hoofd LBB tussen hem en het hoofd beveiliging van de PIOA afgesproken dat de LBB de regie zou voeren bij de inkomst van de arrestanten opdat dit conform de procedures van de LBB kon verlopen. Dit hield in concreto in dat de LBB de orde en veiligheid binnen de delen van de inrichting bewaakte waar de arrestanten zich bevonden. Personeel van de PIOA zou zorgdragen voor logistieke zaken, het eten en het drinken. De eindregie bleef in handen van de algemeen directeur van de PIOA. Dit hield in dat deze de kaders bepaalde waarbinnen de LBB haar taken kon vervullen.

In het draaiboek van de PIOA staat vermeld: 'De gehele inzet van de LBB geschiedt onder de directe verantwoordelijkheid van de Directeur Dienst Facilitair Bedrijf te Amsterdam.

- Indien er (nog) geen arrestanten verwacht worden, dan blijven de LBB-ers 'stand by' op hun lokatie aan de Van de Madeweg; men kan dan binnen 10 minuten bij de PIOA aanwezig zijn.
- In eerste instantie zijn dit zes tot zeven LBB-ers; indien er een tweede sportzaal in gebruik wordt genomen, dan zal dit tot nog eens vijf LBB-ers worden aangevuld.
- De inzet zal bestaan uit:
 - * het begeleiden van de arrestanten naar de lokatie
 - * het visiteren van de arrestanten
 - * het inschrijven van arrestanten
 - * het in bewaring houden van in beslag genomen artikelen c.q. eigendommen
 - * het verzorgen van de arrestanten
 - * het toezicht houden op de arrestanten
 - * het eventueel ingrijpen bij calamiteiten op lokatie
 - * het eventueel bijhouden tot een maximum aantal van 80 arrestanten in totaal verdeeld over twee sportzalen'

In principe is, volgens het hoofd LBB, ook in de PI De Grittenborgh en de PI Zutphen volgens deze taakverdeling gewerkt, alleen was er voor deze inrichtingen niet voldoende LBB-personeel aanwezig. Afgesproken is toen, voor deze inrichtingen, een mix te maken van extern LBB- en intern IBT-personeel.

De PI De Toorenburgh heeft de bejegening voor eigen rekening genomen met onder-

steuning van het calamiteitenteam.

Ook heeft het hoofd LBB het hoofd beveiliging van de PIOA verzocht met de politie af te stemmen dat er geen vrouwen met kinderen in de PIOA zouden worden opgevangen, omdat dat de beheersbaarheid bemoeilijkt. Dit heeft het hoofd beveiliging van de PIOA toen (volgens het Hoofd LBB) gedaan.

Tenslotte is afgesproken dat er vanaf vrijdagavond 13 juni 1997, 20.00 uur zeven LBB-personeelsleden stand by zouden staan zodat er in geval van een incident snel gehandeld kon worden.

Om praktische redenen is gekozen voor de tijdsindeling, 12 uur op en 12 uur af. Besloten is om LBB-ers uit het hele land op te roepen c.q. in te zetten. De periode is onderverdeeld in twee gedeelten:

1. vrijdag 13 juni 1997 20.00 uur tot en met maandag 16 juni 1997 08.00 uur.
2. maandag 16 juni 1997 08.00 uur tot en met donderdag 19 juni 1997 24.00 uur.

4.6.3 Organisatie en voorbereiding

De afspraken die het hoofd LBB en het hoofd beveiliging van de PIOA op donderdag 12 juni 1997 hebben gemaakt zijn geconcretiseerd in een draai-boek van de PIOA (zie hiervoor paragraaf 4.2).

Vrijdagavond 13 juni 1997 zijn naar aanleiding van het draaiboek 12 LBB-ers gemobiliseerd. Deze waren allen om 20.00 uur in de PIOA aanwezig. Vervolgens hebben zij een briefing gehad van de teamleider Amsterdam.

Tijdens deze briefing is het draaiboek doorgesproken en is er gesproken over de bejegening van mogelijke arrestanten.

4.6.4 Communicatie

Zaterdagmiddag 15 juni 1997 rond 16.30 uur heeft een inspecteur van de politie aan de teamleider LBB laten weten dat het rustig was in Amsterdam en dat er waarschijnlijk niets zou voorvallen. Rond 17.30 uur werd echter meegedeeld dat er een groep van 150 Italiaanse mannen en vrouwen was aangehouden en dat die zouden worden vervoerd naar de PIOA.

Op zondagavond 15 juni 1997 om 22.15 uur werd de PIOA volgens het hoofd LBB ingelicht over het feit dat er een tweede groep arrestanten zou komen. Aantallen werden niet genoemd. Als gevolg hiervan is de LBB toen wederom gemobiliseerd. Om 23.05 meldden zich ook politieambtenaren (hulpofficieren van justitie) bij de inrichting. Zij installeerden apparatuur voor het maken van foto's, vingerafdrukken en de inschrijving.

4.6.5 Inkomst

Inkomst groep I

Op zaterdagavond 15 juni 1997 rond 19.20 uur reden volgens het Hoofd LBB de eerste bussen het terrein van de PIOA op. De politie wist niet hoeveel arrestanten in de bussen zaten. Wel was snel duidelijk dat alles door elkaar zat, vrouwen, mannen, kinderen en een hond. Het hoofd LBB heeft de politie toen gewezen op de gemaakte afspraken. Er is vervolgens contact opgenomen met het beleidscentrum. Toen werd duidelijk dat de

politie met de handen in het haar zat omdat de politiecellen vol zaten. De PIOA stond voor een voldongen feit. Vervolgens is geprobeerd om andere opvang te regelen en heeft het hoofd LBB contact gehad met de marechaussee, defensie, en met de marinekazerne. Hier bleek echter op korte termijn niets te regelen.

De PIOA heeft de arrestanten voorzien van water. Ze konden gebruik maken van een op het binnenterrein geplaatst toilet. Spoedig kwam toen het bericht dat de arrestanten terug konden worden vervoerd naar het station alwaar ze door middel van de trein zouden worden teruggebracht naar Italië.

Inkomst groep II

Op zondagavond 15 juni 1997 rond 23.34 uur arriveerde volgens het Hoofd LBB de eerste bus met arrestanten bij de PIOA. De laatste kwam op maandagochtend 16 juni 1997 rond 01.00 uur het terrein oprijden. Het ging hier om bussen van het gemeentelijk vervoersbedrijf.

Bij inkomst van groepen arrestanten werkt de LBB naar zeggen van het Hoofd LBB volgens vaste effectieve procedures. Dit houdt in dat de arrestant bij binnenkomst wordt gefotografeerd. Op de foto wordt een nummer gezet welke correspondeert met de plastic zak - waarin het materiaal dat de arrestant moet afgeven - zich bevindt.

Hierdoor is de LBB altijd in staat om de arrestant te traceren en kan oponthoud zoveel mogelijk worden vermeden. Deze procedure vergt voor 80 personen ongeveer anderhalf uur. Echter, doordat het hier om veel meer arrestanten (177 mannelijke arrestanten en 117 vrouwelijke) ging duurde het veel langer, wat tot gevolg had dat mensen lang in bussen verbleven met de handboeien om en niet naar het toilet konden (De LBB is overigens niet bij de bussen in de remise aanwezig geweest. Dit was de taak van de politie).

Afgesproken is toen dat de politie de LBB bij haar taken zou gaan ondersteunen.

Dit had volgens het Hoofd LBB tot gevolg dat het systeem van de LBB niet meer werkte en dat het lastig werd om de juiste persoonlijke bezittingen te vinden bij de juiste persoon. Dit maakt de klachten op pagina 49 van het zwartboek en op pagina 7 van 'A white paper on arrested Danes during the EU-summit in Amsterdam' over het zoekraken van persoonlijke bezittingen begrijpelijk.

Na fouillering, visitatie en registratie zijn de arrestanten naar de verschillende luchtplaatsen en cellen geleid. Hierbij werden mannen, vrouwen en buitenlanders van elkaar gescheiden.

Tussendoor heeft de PIOA nog extra toiletten besteld en werden de arrestanten voorzien van water. Verder konden zij gebruik maken van het toilet.

Om 05.40 uur waren alle bussen leeg en zaten de arrestanten op cel of in een sporthal.

Het hoofd LBB heeft bij de opvang van de tweede groep arrestanten éénmaal contact gehad met de Directie gevangeniswezen. Dit ging over het regelen van capaciteit in Almelo. Deze capaciteit bleek echter niet meer operationeel te zijn.

Inkomst groep III

Op dinsdagavond 17 juni 1997 om 03.38 uur reden volgens het Hoofd LBB opnieuw vier bussen het terrein van de PIOA op. Deze bussen bevatten 42 vrouwen en 106 mannen. Deze arrestanten zijn van water voorzien en hebben van het toilet gebruik

kunnen maken. Om 06.00 uur waren alle arrestanten uit de bussen de PIOA in geleid.

4.6.6 Transport/inkomst in andere inrichting

Op maandagochtend 16 juni 1997 zijn de eerste arrestanten, na overleg, volgens het Hoofd LBB richting de PI Zutphen vervoerd. De DV&O heeft hiervoor het vervoer geleverd. Ook heeft de LBB ten behoeve van de PI Zutphen 13 personeelsleden geleverd. De LBB stond hier onder leiding van de teamleider LBB Midden.

Aan de hand van de foto's is een selectie gemaakt en vastgesteld welke gedetineerden naar Zutphen zouden gaan. Dit was lastig volgens het Hoofd LBB omdat de arrestanten niet meer leken op de foto's omdat zij kleding hadden verwisseld of de haardracht hadden veranderd. Hierdoor was het ook lastig om de arrestanten de juiste eigendommen weer mee te geven. Wel is geprobeerd dit zo goed mogelijk te doen.

Uit veiligheidsoverwegingen is er volgens het Hoofd LBB voor gekozen om de arrestanten geboeid te vervoeren. Immers, het ging om een redelijk grote groep en er was weinig LBB personeel beschikbaar (de klachten tegen het geboeid vervoeren staan o.a. beschreven op pagina 21, 32 en 38 van het zwartboek).

De DV&O heeft alle transporten verzorgd van de PIOA naar de andere inrichtingen. Ook heeft de DV&O het vervoer verzorgd van de inrichtingen naar politiebureaus, stations, vliegvelden en grensovergangen.

Deze dienst is daar ook volledig verantwoordelijk voor.

De arrestanten hebben bij de LBB volgens het Hoofd LBB hun ongenoegen geuit over het politieoptreden. Er is niet geklaagd over de bejegening door de LBB.

4.6.7 Invrijheidstelling

Groep II

Op maandag 16 juni 1997 werd het hoofd LBB door een lid van het Landelijk coördinatiecentrum benaderd. Deze gaf te kennen dat de vreemdelingenpolitie Amsterdam een probleem had met betrekking tot de uitzetting van de buitenlandse arrestanten. De vreemdelingenpolitie was verzocht om de buitenlandse arrestanten het land uit te zetten maar zag geen mogelijkheid om de arrestanten aan te leveren op Schiphol. Afsproken is toen volgens het Hoofd LBB dat de DV&O het vervoer en de begeleiding ten behoeve van de vreemdelingenpolitie zou leveren. Op grond van deze afspraak heeft de DV&O het transport verzorgd van de inrichting naar Schiphol, buitenland en grensovergangen.

Op dinsdag 17 juni 1997 zijn de meeste buitenlandse arrestanten vanuit de verschillende inrichtingen richting de grens en Schiphol vervoerd. De resterende arrestanten zijn op woensdag 18 juni 1997 vanuit de verschillende inrichtingen vervoerd naar de diverse politiebureaus in Amsterdam. Daar heeft een hulpofficier van Justitie de arrestanten volgens het Hoofd LBB in vrijheid gesteld.

De uitzetting heeft volgens het Hoofd LBB gezorgd voor de nodige problemen. Doordat de arrestanten niet wilden praten was het lastig voor de LBB om te signaleren of zij met een Duitser dan wel Belg te maken hadden (een dergelijke klacht wordt beschreven op pagina 49 van het zwartboek). Hierover heeft het Hoofd LBB toen nog contact opgenomen met het Landelijk Coördinatiecentrum. Een lid van het Landelijk Coördinatiecen-

trum heeft ten behoeve van de Deense, Zweedse en Noorse arrestanten een militair vliegtuig geregeld. Deze vlucht is ook begeleid door de LBB.

Groep III

Deze derde groep is op dinsdag 17 juni 1997 vervoerd naar diverse politiebureaus in Amsterdam. Omdat de politie bang was voor verdere opstootjes rondom het politiebureau heeft de politie volgens het Hoofd LBB een aantal malen verzocht de arrestanten door te geleiden naar plaatsen in de onmiddellijke nabijheid van de politiebureaus, bij voorkeur een metrostation. Dat is toen gebeurd. De klacht i.z. 'dumping ergens in Watergraafsmeer' die beschreven staat op pagina 50 van het zwartboek wordt door het Hoofd LBB uitdrukkelijk betwist.

4.6.8 Klachten van algemene aard

Bij binnenkomst in de PIOA is bij visitatie en fouillering gebruik gemaakt van vrouwelijke LBB-ers en vrouwelijke politieagenten. Van sexuele intimidatie (pagina 34, 39 en 40 van het zwartboek, en brief van 'Een feministisch Europa', 18 november 1997) is volgens het hoofd LBB geen sprake geweest. Wel zijn de vrouwen volgens het Hoofd LBB door mannen uit de bus gehaald en naar de fouilleringsruimte geleid. Vervolgens heeft het interne calamiteitenteam de zaak overgenomen.

In overleg met de politie is afgesproken dat de tweede groep arrestanten, indien gewenst, contact kon opnemen met het thuisfront. Door de hectiek van de situatie is het voorstelbaar dat dit niet onmiddellijk heeft kunnen plaatsvinden. De klachten vermeld op pagina 47 kunnen daarom ten dele worden onderschreven.

4.6.9 Incidenten

Vrouwen hebben volgens het Hoofd LBB hevig verzet geleverd tegen hun overbrenging naar de PI De Toorenburgh. De plaatsvervangend directeur van de PIOA heeft toen gesproken met enkele vrouwelijke arrestanten en hen meegedeeld dat er niets zou veranderen aan de situatie. Of ze nu in Amsterdam zaten of in Heerhugowaard, ze bleven vast zitten. Deze onderhandeling kostte zoveel tijd dat op een bepaald moment is overwogen om de arrestanten met geweld uit de zaal te halen. Dit is niet gebeurd. De vrouwen zijn uiteindelijk vrijwillig naar Heerhugowaard vertrokken.

Op pagina 39 van het zwartboek wordt beschreven dat één van de arrestanten in het militair vliegtuig is geslagen door Nederlandse agenten. Dit is geschied omdat de arrestanten met hun voeten begonnen te trappelen terwijl het militair vliegtuig opsteeg. De piloot gaf toen te kennen dat dit zo niet langer kon. De veiligheid van het vliegtuig kwam in gevaar. Er is toen, vanuit veiligheidsoverwegingen, éénmaal corrigerend opgetreden door de LBB.

HOOFDSTUK 5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

In artikel 1 van de instellingsbeschikking staat dat de onderzoekscommissie de opdracht heeft om: *"Een onderzoek in te stellen naar de wijze van opvang in de desbetreffende inrichtingen en daarover te rapporteren"*

De onderzoekscommissie wil komen tot een beschrijving en beoordeling van het verloop van de opvang in penitentiaire inrichtingen van personen, die in het kader van de ongeregeldheden in Amsterdam rond de Eurotop zijn gearresteerd en van het in verband daarmee gevoerde beleid. Om deze opdracht te operationaliseren werd in hoofdstuk 2 een aantal vragen geformuleerd.

In paragraaf 5.2 wordt getracht antwoord te geven op deze vragen. In paragraaf 5.3 staat een korte samenvatting van de in paragraaf 5.2 beschreven conclusies waarna vervolgens in paragraaf 5.4 enkele algemene aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van in de toekomst te ontwikkelen beleid.

5.2 Het onderzoekskader

In deze paragraaf worden op grond van de in hoofdstuk 3 beschreven algemene gang van zaken op het van justitie en de in hoofdstuk 4 beschreven gebeurtenissen de conclusies getrokken.

In feite gaat het om conclusies over klachten van algemene aard over de opvang van de arrestanten in de penitentiaire inrichtingen. Er is geen (zoals bij de commissie Schalken, november 1997) onderzoek gedaan naar individuele klachten van de arrestanten. Wel is het zwartboek tijdens de gesprekken met betrokken functionarissen uitgangspunt van bespreking geweest (zie ook paragraaf 2.4).

1) *Procedures*

De voorbereiding van de mogelijke opvang van arrestanten heeft in die zin te wensen over gelaten, dat te weinig rekening is gehouden met het aantal beschikbare detentieplaatsen. Opmerking verdient in dit verband dat het draaiboek van de politie Amsterdam eerst in de laatste week voorafgaand aan de Eurotop gereed was. De Directie gevangeniswezen heeft geen deel uitgemaakt van de overlegstructuren (zoals het LCC) in het kader van de Eurotop waardoor zij niet in staat was te anticiperen op de situatie die door de massale arrestaties zou kunnen ontstaan.

De politie had met betrekking tot de opvang van arrestanten ten tijde van de Eurotop aanvankelijk voornamelijk capaciteit geregeld met een uitwijkmogelijkheid naar gevangeniswezen. Ten tijde van de Eurotop is dit uitgangspunt geheel omgedraaid en is vrijwel uitsluitend een beroep gedaan op de capaciteit van het gevangeniswezen.

De Directie gevangeniswezen is in een zeer laat stadium, namelijk drie dagen voor de Eurotop, bij de gang van zaken betrokken geraakt. De voorbereidingstijd was zo kort dat het gevangeniswezen voor een voldongen feit is geplaatst. De Directie gevangeniswezen

heeft met de directeur van de PIOA consensus bereikt over de opvang van 80 personen. Als gevolg van deze afspraak heeft de PIOA zich ten aanzien van de opvang van 80 arrestanten naar behoren kunnen voorbereiden.

Van een goede voorbereiding op de opvang van meer dan 80 arrestanten in de PIOA, zoals bij groep II (177 mannelijke arrestanten en 117 vrouwelijke), is geen sprake geweest. Uit alles bleek (personeel, materieel en procedures) dat de inrichting hier niet op was ingesteld. Dit is met name de oorzaak geweest van de uit het oogpunt van een behoorlijke bejegening te lange wachttijden van arrestanten in de bussen. Door improvisatievermogen en inzet van het personeel is voorkomen dat een volstrekt onhanteerbare situatie is ontstaan.

De besluitvorming ten tijde van de opvang van arrestanten is niet helder noch gestructureerd geweest. De politie heeft rechtstreeks de PIOA benaderd met het verzoek als 'expansievat' te functioneren. Hierdoor werd het probleem neergelegd bij een lokale inrichting. De vraag is of de Directie gevangeniswezen in een eerder stadium een grotere verantwoordelijkheid naar zich toe had dienen te trekken. Doordat dit in een later stadium is gebeurd, was en bleef de PIOA het directe aanspreekpunt voor de politie en heeft de PIOA de algehele regie dienen te voeren. De Directie gevangeniswezen is bij de operationele uitvoering buiten beeld gebleven.

Naar het oordeel van de commissie is een vergaande departementale bemoeienis in bijzondere situaties als de Eurotop en wanneer het gaat om beslissingen die verschillende inrichtingen betreffen noodzakelijk omdat politiek relevante beslissingen moeten worden genomen.

Doordat de Directie gevangeniswezen laat bij de gang van zaken rondom de PIOA betrokken is geraakt, is de besluitvorming komen te liggen op het niveau van de PIOA. De limietsverhoging van 80 naar 120 met betrekking tot de opvang van arrestanten in de PIOA is een lokale beslissing geweest. De Directie gevangeniswezen heeft ten aanzien van deze limietswijziging, doordat zij niet voldoende zicht had op de situatie, niet kunnen ingrijpen.

Ook toen, ten tijde van de aanhoudingen van de tweede groep arrestanten (294) in de stad, deze linea recta (en ongeselecteerd) werden vervoerd naar de PIOA, heeft de Directie gevangeniswezen de PIOA geen 'halt' kunnen toeroepen. Deze beslissing had op centraal niveau kunnen worden genomen omdat voorafgaand aan de Eurotop bekend was:

- dat de politie verschillende lokaties cellen en/of ophoudruimtes voor de arrestantenplaatsing had gereserveerd. In totaal ging het om 335 plaatsen. De PIOA had slechts de functie van expansievat en zou garant staan voor ten hoogste 80 plaatsen (Onderzoek politieoptreden Eurotop Amsterdam, juni 1997, p. 195).
- dat de PIOA en de politie waren overeengekomen dat de PIOA bij voorkeur mannelijke arrestanten zou opvangen.

Naast het gegeven dat het om een grote groep arrestanten ging, heeft het ongeselecteerd afleveren van arrestanten bij de PIOA voor grote problemen gezorgd. De PIOA was niet voorbereid op de grote groep vrouwen (117) en is hierdoor in een lastig parket verzeild geraakt.

Tenslotte zijn er tussen de politie, PIOA en de Directie gevangeniswezen geen heldere

afspraken gemaakt over de status van de arrestanten na opname, het gezag over de arrestanten en het op de arrestanten toe te passen regime. Er is kennelijk van uitgegaan dat de PIOA tijdelijk zou functioneren als politiebureau. Dit blijkt uit het draaiboek van de politie. Met de plaatsing in andere inrichtingen is geheel geen rekening gehouden.

2) *Communicatie*

In hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 is gebleken dat communicatie aanvankelijk langs de verkeerde kanalen heeft plaatsgevonden. De politie heeft rechtstreeks gecommuniceerd met de PIOA in plaats van met de Directie gevangeniswezen. Mede hierdoor heeft de Directie gevangeniswezen de gang van zaken niet voldoende kunnen inschatten. Ten aanzien van de opvang van de tweede groep arrestanten is de Directie gevangeniswezen eerst op maandagochtend 16 juni 1997 rond 10.00 uur, door een gesprek van de plaatsvervangend directeur van de PIOA op het departement, volledig op de hoogte geraakt van de situatie. Toen dat helder was is op de Directie gevangeniswezen actie ondernomen met het regelen van capaciteit in andere inrichtingen.

De regie is toen in zekere zin door de Directie gevangeniswezen overgenomen. De PIOA bleef wel het centrale punt voor de uitvoering.

Vanaf maandag 16 juni 1997 10.00 uur hebben de plaatsvervangend directeur en de piketambtenaar van Directie gevangeniswezen goede contacten onderhouden met twee inrichtingen. De piketambtenaar heeft veelvuldig contact gehad met PIOA en de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen heeft regelmatig gesproken met de algemeen directeur van de PI De Toorenburgh. De contacten met de PIOA kunnen gekenmerkt worden als 'inventariserend' terwijl de contacten met de PI De Toorenburgh meer als 'meedenkend' gekenmerkt kunnen worden. De contacten met de PI De Toorenburgh hadden betrekking op het voeren van gemeenschappelijke detentie in een tent. Ook heeft de PI De Toorenburgh de Directie gevangeniswezen ingeschakeld bij een beslissing over het uit de tent halen van mensen in verband met uitzetting. De Directie gevangeniswezen heeft contacten onderhouden met de PI Zutphen en de PI De Grittenborgh voor zover dat binnen zijn vermogen lag. Wel is gebleken dat deze inrichtingen een aantal malen rechtstreeks hebben gecommuniceerd met de PIOA en de PI De Toorenburgh.

Verder wordt geconcludeerd dat de Directeur gevangeniswezen 'de lijn' (Hoofd Dienst Justitiële Inrichtingen en de Directeur-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties), voor zover dit binnen zijn mogelijkheid lag, voldoende heeft geïnformeerd.

3) *Organisatie en voorbereiding*

Bij de opvang van arrestanten in het kader van de Eurotop hebben de penitentiaire inrichtingen gebruik gemaakt van bestaande of in voorbereiding zijnde evacuatieplannen. Betrokken functionarissen in de inrichtingen maakten de commissie echter duidelijk dat ze aan die plannen niet zoveel hebben gehad. Doordat er geen duidelijke afspraken waren gemaakt met betrekking tot procedures werden de arrestanten van groep II die in de PIOA aan een intake waren onderworpen, in de PI Zutphen en de PI De Grittenborgh wederom ingeschreven. Een dergelijke (dubbele) inschrijving is een gebruikelijke procedure bij inkomst van gedetineerden en vanuit het oogpunt van veiligheid geboden.

Echter indien een tweetal inschrijvingen dienen plaats te vinden binnen 24 uur kan de commissie zich voorstellen dat dit bij de arrestanten, die daarvan het nut niet inzagen, irritatie heeft opgewekt.

Globaal mag worden geconcludeerd dat de werkwijze tijdens de opvang van gedetineerden uit de tweede groep voornamelijk gebaseerd was op improvisatie. De rol van de LBB hierbij was een stabiliserende. Omdat de LBB een eenheid is die landelijk optreedt hanteert zij altijd dezelfde procedures. Doordat de LBB de coördinatie in de verschillende penitentiaire inrichtingen voor haar rekening heeft genomen, al dan niet ondersteund door het IBT, zijn de procedures naar omstandigheden goed verlopen. Dat de LBB bij deze gang van zaken een coördinerende rol heeft gehad, acht de onderzoekscommissie zinvol.

De commissie is onder de indruk van de wijze waarop de inrichtingen binnen een kort tijdsbestek e.e.a hebben gerealiseerd. Als voorbeeld kan de PI De Grittenborgh worden genoemd. De PI De Grittenborgh onderhoudt goede contacten met de Johan Willem Friso kazerne waardoor de inrichting snel in staat was te beschikken over grote hoeveelheden materieel. Een ander voorbeeld is de PI De Toorenburgh waar binnen een paar uur een grote tent met hekwerk en toiletten op het achterterrein van de inrichting was geplaatst.

4) *Coördinatie en verantwoordelijkheden*

De PIOA heeft bij de opvang van de arrestanten een centrale rol gespeeld. De coördinatie van de opvang is in belangrijke mate vanuit die inrichting met veel inzet geschied. Gelet op de gemaakte afspraken tussen de PIOA en de politie, heeft de PIOA zich in voldoende mate kunnen voorbereiden op de opvang van 80 arrestanten. Ten aanzien van de opvang van grotere hoeveelheden arrestanten lag dat anders.

De commissie is van oordeel dat de Directie gevangeniswezen bij dit soort operaties beter bij de voorbereiding op beleidsniveau moet worden betrokken, opdat zij tijdens de uitvoering daarvan van het begin af aan daadwerkelijk leiding kan geven. Bij een goede voorbereiding en informatie had ook de piketambtenaar meer alert en adequaat kunnen reageren.

De centrale rol van de PIOA valt te verklaren uit de omstandigheid dat de PIOA afspraken met de politie had gemaakt en daardoor tijdens de opvang ook aanspreekpunt van de politie was.

Tussen de PIOA en de LBB was afgesproken dat de LBB de regie zou voeren bij de inkomst van arrestanten opdat dit conform de procedures van de LBB zou kunnen verlopen. Ook zou de LBB zorgdragen voor het dagprogramma. Personeel van de PIOA zou zorgdragen voor logistieke zaken, het eten en het drinken. De eindregie bleef in handen van de algemeen directeur van de PIOA. Dit hield in dat deze de kaders bepaalde waarbinnen de LBB haar taken kon vervullen. Deze afspraken vormden in de PIOA duidelijke ijkpunten en zijn goed nageleefd. Ook bij andere penitentiaire inrichtingen zijn dit soort afspraken gemaakt en nagekomen.

Gaandeweg heeft de Directie gevangeniswezen zich een meer coördinerende rol aangemeten en heeft zij ook beslissingen genomen ten aanzien van de incidenten die zich afspeelden binnen de PI Toorenburgh (zie ook paragraaf 5.2). Ten aanzien van de

mogelijke opvang van arrestanten bij de contrademonstratie, die zou plaatsvinden in het weekend van 21 en 22 juni 1997, heeft de Directie gevangeniswezen vanaf het eerste moment de leiding gehad.

5) *Bestemming en regime*

Voor onderbrenging van aangehouden en/of inverzekeringgestelde personen in penitentiaire inrichtingen is op zijn minst noodzakelijk dat de inrichting de bestemming van huis van bewaring heeft. Alle inrichtingen voldeden aan deze minimumeis, zij het dat voor het weekend van 14-16 juni 1997 voor de PIOA de minder juiste juridische constructie van de terugwerkende kracht noodzakelijk was. Terecht zijn de vrouwen overgebracht naar een inrichting die bestemd is voor vrouwen.

Als uitgangspunt voor het op een in een huis van bewaring verblijvende inverzekeringgestelde personen toe te passen regime geldt de beperkte gemeenschap: afzondering gedurende de nacht en overdag een aantal gemeenschappelijke activiteiten. De onderbrenging in de PI Zutphen is beneden de grens van beperkte gemeenschap gebleven. Voor de eerste dagen inverzekeringstelling in een politiebureau is afzondering het normale regime. Dat is tevens noodzakelijk in het belang van het onderzoek naar het strafbare feit waarop de inverzekeringstelling betrekking heeft. In geval groepen inverzekeringgestelden in een penitentiaire inrichting worden opgenomen biedt de wet geen goede basis om beneden het niveau van de beperkte gemeenschap te blijven, tenzij op grond van artikel 222 Invoeringswet Strafvordering door de officier van justitie maatregelen in het belang van het onderzoek worden bevolen.

In de PIOA, de PI Toorenburgh en de PI De Grittenborgh zijn de arrestanten op grond van artikel 23 lid 4 Gevangenismaatregel in één verblijfsruimte ondergebracht. Dat kan volgens genoemde bepaling alleen als het nodig is en als de gedetineerde er geschikt voor is. Van enig onderzoek naar die geschiktheid is niet gebleken. Bij een dergelijke gemeenschappelijke onderbrenging geldt overigens een regime van algehele gemeenschap. Aan de minimumeisen voor een dergelijk regime is niet voldaan. Denk bijvoorbeeld aan het (op zich begrijpelijke) ontbreken van gemeenschappelijke sport en recreatie. In verhouding tot het op een politiebureau verblijvende inverzekeringgestelden toegepaste regime is het regime in de PIOA, de PI De Toorenburgh en de PI De Grittenborgh als soepel en vrij te kwalificeren. Het doel van de opsluiting is met een dergelijk regime in het geheel niet gediend. Voor een serieus opsporingsonderzoek is vereist dat de inverzekeringgestelde personen zeker de eerste dagen van detentie uit elkaar worden gehouden.

6) *Inkomst*

De arrestanten uit de **eerste groep** zijn niet in de PIOA binnen geweest. Zij zijn geplaatst op het binnenterrein van de gevangenis 'De Singel'. Daar konden zij gebruik maken van een op het binnenterrein geplaatst toilet. Ook is hen daar water verstrekt. De groep heeft ongeveer een uur verbleven op het binnenterrein. De inkomst van deze groep is volgens de commissie redelijk verlopen.

De commissie is van oordeel dat de arrestanten van de **tweede groep** bij aankomst in de PIOA te lang geboeid in de bussen van het gemeentelijke vervoersdienst hebben verbleven. Dit moet door de arrestanten als erg beklemmend zijn ervaren. De politie

heeft de arrestanten tijdens de periode dat zij in de bussen verbleven constant in de gaten gehouden.

De PIOA was qua materieel en personeel berekend op 80 arrestanten die in kleine groepen zouden worden aangevoerd. Een logisch gevolg hiervan is dat bij een aanbod van 294 arrestanten de inkomst die uit procedures bestaat (fouilleren, visiteren, foto's nemen en opslag van eigendommen van de arrestanten) traag verloopt, zeker als er arrestanten, zoals in een groot aantal gevallen van de tweede groep, niet aan deze procedures meewerken.

Om de wachttijden van de arrestanten in de bussen zo kort mogelijk te laten zijn is de politie de LBB bij haar taken gaan ondersteunen. Dit heeft tot het probleem geleid dat in de PIOA niet helder is gebleven, waar de verantwoordelijkheden van de politie voor de arrestant ophielden en waar die van de penitentiaire inrichting begonnen.

Doordat de LBB niet over voldoende personeel beschikte om in alle vier inrichtingen bijstand te verlenen is ervoor gekozen per inrichting een mix te maken van LBB-ers en het IBT. Dit kwam er in de praktijk volgens het Hoofd LBB op neer dat de LBB er voor zorgde dat de arrestanten uit de bussen werden gehaald, naar de transportcellen werden geleid, werden gefouilleerd en gevisiteerd en naar hun cel werden geleid (= orde en veiligheid). De IBT nam de logistieke taken voor zijn rekening. Over de samenwerking tussen LBB en IBT zijn geen klachten gehoord. Binnen de PI Toorenburgh zijn de arrestanten niet aan een hernieuwde intake onderworpen mede vanwege het late tijdstip. Bij aankomst zijn de vrouwen door de LBB uit de bussen naar de tent geleid.

Doordat de arrestanten gefaseerd zijn binnengekomen in Zutphen, Heerhugowaard en Hoogeveen kon de inkomst daar naar behoren verlopen.

Van de 143 arrestanten die als **derde groep** in de PIOA aankwamen zijn er 22 direct in vrijheid gesteld. De overigen hebben de dinsdag in de PIOA doorgebracht. Het leeuwedeel vertrok voor 12.00 uur, de overigen rond 20.45 uur. Zij zijn die dag door de PIOA verzorgd. De ontvangst werd goed geregeld. Zij verliep snel en er waren voldoende toilet-faciliteiten voor de arrestanten voorhanden. Over het verblijf zijn geen bijzondere klachten naar voren gebracht. De commissie komt tot de slotsom dat het geheel aanzienlijk beter is verlopen dan de opvang van groep twee.

7) *Invrijheidstelling*

De **eerste groep** arrestanten is, nadat zij op het binnenterrein van de PIOA van water zijn voorzien en zij gebruik hebben kunnen maken van het toilet, door de DV&O teruggebracht naar het NS station Sloterdijk.

De **tweede groep** arrestanten is vanuit de verschillende lokaties door de DV&O vervoerd naar respectievelijk Schiphol, de Duitse en de Belgische grens. Enkelen zijn op de boot naar Engeland gezet. De Nederlandse arrestanten zijn vanuit de verschillende lokaties teruggebracht naar politiebureaus in Amsterdam. Echter, omdat de politie risico's voorzag bij de aflevering van de arrestanten op de politiebureaus in de stad, is er voor gekozen de arrestanten door te geleiden naar plaatsen in de onmiddellijke nabijheid van de politiebureaus, bij voorkeur bij een metrostation. De PI Toorenburgh heeft, op basis van een convenant met de regionale busmaatschappij (Noord Holland Noord), de

arrestanten voor een deel zelf vervoerd naar de politiebureaus in Amsterdam. Het andere deel heeft de DV&O voor haar rekening genomen.

De **derde groep** arrestanten is ook via de verschillende politiebureaus doorgeleid naar metrostations in Amsterdam.

8) *Klachten van algemene aard*

De commissie acht het voorstelbaar dat de arrestanten de bejegening, soms als strak en kortaf hebben ervaren. Dit heeft echter enerzijds te maken met de aanlevering van grote aantallen arrestanten in een relatief korte periode. Anderzijds past dit bij de procedures van de LBB. Doordat er grotere aantallen niet coöperatieve, arrestanten werden aangeleverd dan was afgesproken had de PIOA onmiddellijk problemen met betrekking tot de inkomst.

De opvang van arrestanten is in materieel opzicht zeker in de PIOA onder de maat gebleven. Dit hangt samen met het feit dat de inrichtingen in zeer korte tijd voorzieningen diende te treffen. De voorzieningen moeten aangemerkt worden als noodvoorzieningen. Zo was de opvang gedurende de eerste nacht in de PIOA in alle opzichten chaotisch: na een lang verblijf in bussen, volgde onderbrenging in een sportzaal met beperkte sanitaire voorzieningen. Het kan niet anders dan dat dit voor de arrestanten buitengewoon ingrijpend is geweest. De opvang in Hoogeveen was eveneens een noodoplossing, omdat van de betrokkenen gevraagd werd zich tijdens het verblijf in de sportzaal uitsluitend op te houden op het matras. Ook de onderbrenging in een tent in Heerhugowaard was een noodoplossing.

Verder kan geconcludeerd worden dat het feit dat de vrouwen met meer dan 100 personen gemeenschappelijk waren ondergebracht in een tent grote gevolgen heeft gehad voor de beheersbaarheid. Van een beheersbare situatie bleek op bepaalde momenten nauwelijks meer sprake. Dit gold met name op momenten dat uit te zetten vrouwen uit de groep dienden te worden gehaald.

9) *Vervoer*

Het is achteraf als ongelukkig te beschouwen dat personen die in de avond van 15 juni 1997 zijn gearresteerd en juist een uiterst beperkte nachtrust achter de rug hadden, uitgerekend aan het begin van de volgende nacht opnieuw over zijn gebracht naar een andere inrichting. Dit geldt met name voor de overbrenging van de vrouwen van groep II naar Heerhugowaard.

Het geboeid transporteren van grote groepen arrestanten naar de verschillende penitentiaire inrichtingen acht de commissie vanuit beheersbaarheid en veiligheidsoverwegingen verantwoord. Wel heeft dat geboeid zijn bij de inkomst PIOA veel te lang geduurd.

Voorts heeft de LBB de arrestanten op een behoorlijke wijze teruggevoerd naar verschillende lokaties in den lande.

10) *Isoleercel*

In alle inrichtingen zijn arrestanten in isolatiecellen geplaatst (zie hoofdstuk 4 onder 'isoleercel'). Het gaat in totaal om acht gevallen. De commissie heeft die gevallen onderzocht. Zij acht in alle gevallen de plaatsing verantwoord, zij het dat in de betreffende penitentiaire inrichtingen de in de Beginselenwet gevangeniswezen voorge-

schreven procedure niet is gevolgd. Enkel de PI De Grittenborgh heeft door middel van een schriftelijke mededeling gerapporteerd over de aanleiding en toestand van de gedetineerde (zie hiervoor paragraaf 4.4.10).

11) *Medische dienst*

De medische dienst heeft, voor zover de commissie dat na heeft kunnen gaan, haar taak naar behoren uitgeoefend. Tijdens de vroege uren van maandagochtend 16 juni 1997 heeft de PIOA gebruik gemaakt van GG&GD artsen. Door de hectiek en de aanvoer van grote groepen arrestanten was het een probleem om op tijd voldoende lenzenvloeistof te hebben. Hierdoor hebben de arrestanten lang hun lenzen in moeten houden. Eén gewonde arrestant (hoofdletsel) is door de GG&GD onmiddellijk vervoerd naar het AMC. Ook is er medische zorg verleend aan een arrestant met ademhalingsproblemen.

Ook in de andere inrichtingen was de vraag naar lenzenvloeistof niet in balans met de beschikbare voorraad. Doordat deze inrichtingen daarover getipt waren door de PIOA, was de lenzenvloeistof echter snel ter plaatse.

Verder heeft de medische dienst in de PI Zutphen iedere arrestant een bezoek gebracht. Het feit dat tijdens de inkomst in de PI De Toorenburgh niemand van de medische dienst aanwezig was, wordt door de commissie betreurd. Op 17 juni 1997 heeft de medische dienst in het midden van de tent spreekuur gehouden. 30 tot 35 arrestanten hebben hiervan gebruik gemaakt. Echter, gezien het feit dat de arrestanten zoveel mogelijk anoniem wilden blijven, was het lastig voor de medische dienst om de arrestanten hun medicatie te overhandigen. Ook in de PI De Grittenborgh heeft de medische dienst zorg verleend. Ook hier konden de arrestanten zich vrijwillig melden. Een diabetes- en een psychotische patiënt zijn toen onderzocht door artsen en voorzien van medicijnen. Ten aanzien van de psychotische patiënt is besloten dat deze vervroegd in vrijheid zou worden gesteld. Hieraan heeft de betreffende arrestant niet willen meewerken.

5.3 Een samenvatting van de conclusies

- A. Samen met de politie, openbaar en zittende magistratuur maakt het gevangeniswezen deel uit van de strafrechtsketen. Bij de voorbereiding van mogelijke grootschalige arrestaties in het kader van de Eurotop is het gevangeniswezen marginaal en wel hoofdzakelijk op louter lokaal niveau, betrokken geweest. Ook na de arrestaties is het gevangeniswezen niet in de bestaande overlegstructuren opgenomen. De commissie hecht eraan dat bij de voorbereiding van de mogelijk plaatsvindende massale arrestaties de gehele strafrechtsketen wordt betrokken, omdat op die wijze een betere voorbereiding en uitvoering van de opvang van arrestanten te realiseren valt.
- B. De coördinatie na de aanvoer van grote groepen arrestanten naar de PIOA is vooral in handen geweest van het lokale Amsterdamse gevangeniswezen. Vanuit de PIOA is het departement tijdig en voldoende geïnformeerd over de toestand in die inrichting. Het departement heeft vervolgens geen centrale rol gespeeld bij de verdere afwikkeling, ook niet toen de bestaande lokale afspraken (80-120 arrestanten) in het geheel niet werden nagekomen. Naar het oordeel van de commissie is gelet op de omstandigheden een meer centrale rol van het departe-

ment voor de hand liggend.

- C. De opvang van de arrestanten vertoont alle kenmerken die bij een niet voorziene noodsituatie horen. Op zichzelf heeft het gevangeniswezen gelet op die noodsituatie met veel inzet en improvisatievermogen er het beste van gemaakt. Het verblijf van een niet onaanzienlijk deel van de tweede groep arrestanten in een bus heeft te lang geduurd. De concentratie van de opvang van meer dan honderd personen in een tent heeft geleid tot beheersproblemen. De materiële omstandigheden waaronder de opvang plaats vond is door die noodsituatie beneden de maat geweest.
- D. De bejegening van de arrestanten is strak, doch voorzover de commissie kon nagaan, correct geweest. De in het zwartboek geuite klachten konden door het inrichtingspersoneel veelal worden herleid tot concrete gebeurtenissen. Niet aannemelijk is geworden dat er sprake is geweest van (sexuele) intimidatie van de kant van het gevangenispersoneel. De medische verzorging voldeed aan de eisen die gelet op de noodsituatie gesteld mogen worden. Voorzover er isolatie heeft plaatsgevonden, acht de commissie die niet onredelijk. De bij een dergelijke ingrijpende maatregel behorende vormvoorschriften zijn niet nageleefd.
- E. Het juridische kader waarbinnen de opvang plaatsvond was formeel gebrekkig. Er heeft opvang plaatsgevonden van personen in een inrichting die eerst met terugwerkende kracht voor deze categorie is bestemd. Het op een ieder die in een penitentiaire inrichting verblijft toepasselijke huishoudelijk reglement is niet in alle opzichten nageleefd. Het doel van de in verzekeringstelling (belang van het onderzoek) is door de gemeenschappelijke onderbrenging geheel op de achtergrond geraakt.

5.4 De aanbevelingen

Het is mogelijk dat in de toekomst wederom een beroep zal worden gedaan op de Directie gevangeniswezen als het gaat om het leveren van capaciteit ten behoeve van opvang van de arrestanten. De commissie acht het daarom van belang dat de Directie gevangeniswezen op dergelijke situaties beter anticipeert. Hierbij kan de ervaring van de Eurotop van juni 1997 tot lering strekken. De commissie doet de volgende voorstellen:

- * Het gevangeniswezen dient in een vroegtijdig stadium betrokken te worden bij het overleg. Er dient een vertegenwoordiger van het gevangeniswezen afgevaardigd te worden in het LCC. Ook kan gedacht worden aan het opzetten van een organisatie op centraal niveau waarin functionarissen van alle betrokken organisaties zitting hebben. Deze vertegenwoordiger van het gevangeniswezen is tevens de contactpersoon voor de inrichtingen in geval van ordeverstoringen waarbij het gevangeniswezen voor opvang dient te zorgen.
- * Er dient een uniform plan, voorzien van checklist, te worden ontwikkeld voor het gevangeniswezen, opdat procedures in alle inrichtingen op dezelfde wijze worden uitgevoerd en elkaar niet tegenwerken. Dit werkt efficiënter en effectiever.

- * De commissie acht het niet wenselijk om de volgende keer de arrestantenstroom wederom te laten verlopen via één centrale inrichting. Dit leidt tot slecht beheersbare processen en onnodige irritatie. Gekozen zal moeten worden voor opvang in kleinere groepen verspreid over het land.

- * De wettelijke kaders voor de onderbrenging van groepen inverzekeringgestelden in penitentiaire inrichtingen dienen verduidelijkt te worden. Er dient een heldere basis te worden gegeven voor tenuitvoerlegging van de inverzekeringstelling in afzondering in een huis van bewaring. Bezien moet voorts worden of de toepasselijkheid (van gedeelten) van het huishoudelijk reglement op deze groep gedetineerden dient te worden uitgesloten.
De problematiek van de insluitingsbevelen verdient aandacht. Er dient meer afstemming tussen politie en penitentiaire inrichting te zijn over de titel van detentie en de daarbij benodigde papieren. Bevelen inverzekeringstelling moeten eenvoudiger herleidbaar zijn tot concrete personen, ook als deze anoniem wensen te blijven. Dergelijke bevelen dienen tijdig ter kennis te worden gebracht van de ontvangende inrichting. Zulks was namelijk niet steeds het geval.

Begrippenlijst

*	BEWA	Bewaarder
*	BOT	Bijstands Ondersteunings Team
*	CVT	Commissie van Toezicht
*	DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
*	DV&O	Dienst Vervoer en Ondersteuning
*	HvB	Huis van Bewaring
*	HDJI	Hoofd DJI
*	IBT	Intern Bijstands Team
*	LBB	Landelijke Bijzondere Bijstandsverlening
*	ME	Mobiele Eenheid
*	PIOA	Penitentiaire Inrichtingen Over Amstel
*	PIW-er	Penitentiaire Inrichtingswerker
*	TEO	Tijdelijke Executieve Ondersteuning

Geraadpleegde bronnen

- * Autonom centrum e.a., **EU ROT OP**, zwartboek politieoptreden, Amsterdam, juli 1997.
- * Autonom centrum, **Brief: Reactie op uitnodiging van de commissie Balkema 1.**, Amsterdam 8 oktober.
- * Autonom centrum, **Brief: Reactie op uitnodiging van de commissie Balkema 2.**, Amsterdam 29 oktober.
- * **A white-paper on arrested Danes during the EU-summit in Amsterdam from the 15th to the 17th of June 1997**, z.p, z.j.
- * Beschikkingen van 21 juli 1997, kenmerk 639582/97/DJI
- * Commissie voor de politiekachten Amsterdam-Amstelland, **Onderzoek naar politieoptreden Eurotop Amsterdam juni 1997**, Amsterdam, november 1997.
- * DJI, **Evacuatieplan**, werkgroep evacuatie, Den Haag, 1990.
- * Driehoeksoverleg Gemeente Amsterdam, **Eurotop 1997 Evaluatie van het politieoptreden**, Amsterdam november 1997.
- * Feministisch Europa, **Brief: omtrent sexuele intimidatie**, Amsterdam 1997.
- * HDGW, **Eurotop/opname arrestanten**, Den Haag 23 juni 1997.
- * Netz, H.J., **Procedure Ontruiming cellencomplex**, Amsterdam 1996
- * Netz, H.J., **Gebruik ruimten ten behoeve van aangehouden tijdens Eurotop**, Amsterdam, 11 juni 1997.
- * Brief van de Minister aan de Tweede Kamer, **Plenair debat betreffende aanhoudingen in Amsterdam**, kenmerk 636786/597/JS, 23 juni 1997.
- * PI De Grittenborgh, **Evaluatiebijeenkomst opvang arrestanten**, Hoogeveen, 1 juli 1997.
- * PI De Grittenborgh, **Verslag van de medische verzorging Eurotoparrestanten**, Hoogeveen, juli, 1997.
- * PI De Grittenborgh, **Meldingen van plaatsing in de isoleercel**, Hoogeveen, juni, 1997.
- * PI De Grittenborgh, **Inschrijvingsformulieren van de Bevolkingsadministratie**,

Hoogeveen, juni 1997.

- * PI Over-Amstel en politie Amsterdam-Amstelland, **Draaiboek opvang arrestanten**, Amsterdam, 13 juni.
- * PI De Toorenburgh, **Noodplan PI Toorenburgh**, Heerhugowaard, z.p., z.j.
- * PI De Toorenburgh, **Inkooplijst van goederen**, Heerhugowaard, 11 juni 1997.
- * Secretariaat PIOA, **Verslag gebeurtenissen d.d. 15 juni 1997**, z.p., z.j.
- * Tijman, A.C.D., **Informatie inzake demonstratie zondag 22 juni 15.00 uur te Amsterdam**, Den Haag, 20 juni.
- * Vonk, J, **LBB inzet van 16 t/m 19 juni 1997 in de PI Zutphen t.b.v. arrestanten Eurotop**, Norg, 23 juni 1997.
- * Werkgroep evacuatie justitiële inrichtingen, **Rapport**, z.p., maart 1990.
- * **Evaluatie verslag Intern Bijstands Team**, Zutphen, 2 juli 1997.
- * **Kort verslag n.a.v. opname van extra vrouwelijke gedetineerden i.v.m. Eurotop**, z.p., z.j.
- * **Verslag van het debat in de Tweede Kamer**, kenmerk 98-6836, 26 juni 1997.
- * **Draaiboek opvang arrestanten**, procedure PIOA, z.p., z.j.

Bijlagen

- 1) **Instellingsbeschikking**
- 2) **Organogram van de Dienst Justitiële Inrichtingen**
- 3) **Overeenkomst politie en PIOA 1996**
- 4) **Financiële regeling 11 juni 1997**
- 5) **Lijst met functionarissen die zijn gehoord door de onderzoekscommissie**
- 6) **Tijdschema**

Bijlage 1

Instellingsbeschikking

kenmerk, 649032/97/DJI

De Minister van Justitie,

Overwegende dat in juni 1997 in het kader van de Eurotop 1997 sprake is geweest van ongeregeldheden tengevolge waarvan een groot aantal verdachten aangehouden werd en overgebracht werd naar een aantal penitentiaire inrichtingen;

Overwegende dat bekend is dat over de opvang van deze arrestanten in de penitentiaire inrichtingen (anoniem) is geklaagd;

Overwegende dat het bovenstaande aanleiding is de wijze van opvang in de desbetreffende inrichtingen te onderzoeken;

Besluit

1. Een commissie in te stellen die de opdracht heeft een onderzoek in te stellen naar de wijze van opvang in de desbetreffende inrichtingen en daarover te rapporteren.

2. Tot voorzitter van de commissie te benoemen:
mr. J.P. Balkema, voorzitter van de sectie gevangeniswezen van de Centrale Raad voor Strafrechtstoepassing, vice-president van het gerechtshof te Arnhem.

Tot leden van de commissie te benoemen:

mr. P.C. Vegter, lid van de sectie gevangeniswezen van de Centrale Raad voor Strafrechtstoepassing, raadsheer van het gerechtshof te Arnhem

mr. A.G. Bosch, lid van de sectie gevangeniswezen van de Centrale Raad voor strafrechttoepassing, voormalig hoofdofficier van justitie te Leeuwarden

dhr J.M.J. Bosma, algemeen directeur van de PI te Utrecht

Tot adviseur van de commissie te benoemen:

mr. J. Bruinsma, juridisch beleidsmedewerker bij de afdeling juridische zaken van de Dienst Justitiële Inrichtingen

Tot secretaris van de werkgroep te benoemen:

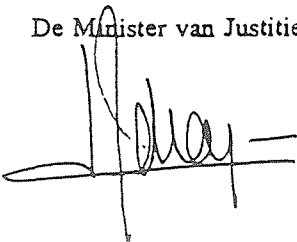
drs. R.H. Bossen, hoofd van het stafbureau bij de directie gevangeniswezen, Dienst Justitiële Inrichtingen.

3. Te bepalen dat de commissie voor 15 november aanstaande aan de Minister van Justitie haar rapport uitbrengt.

4. Te bepalen dat dit besluit inwerking treedt met ingang van de dag nadat het is gedagtekend.

Den Haag, 12 september 1997

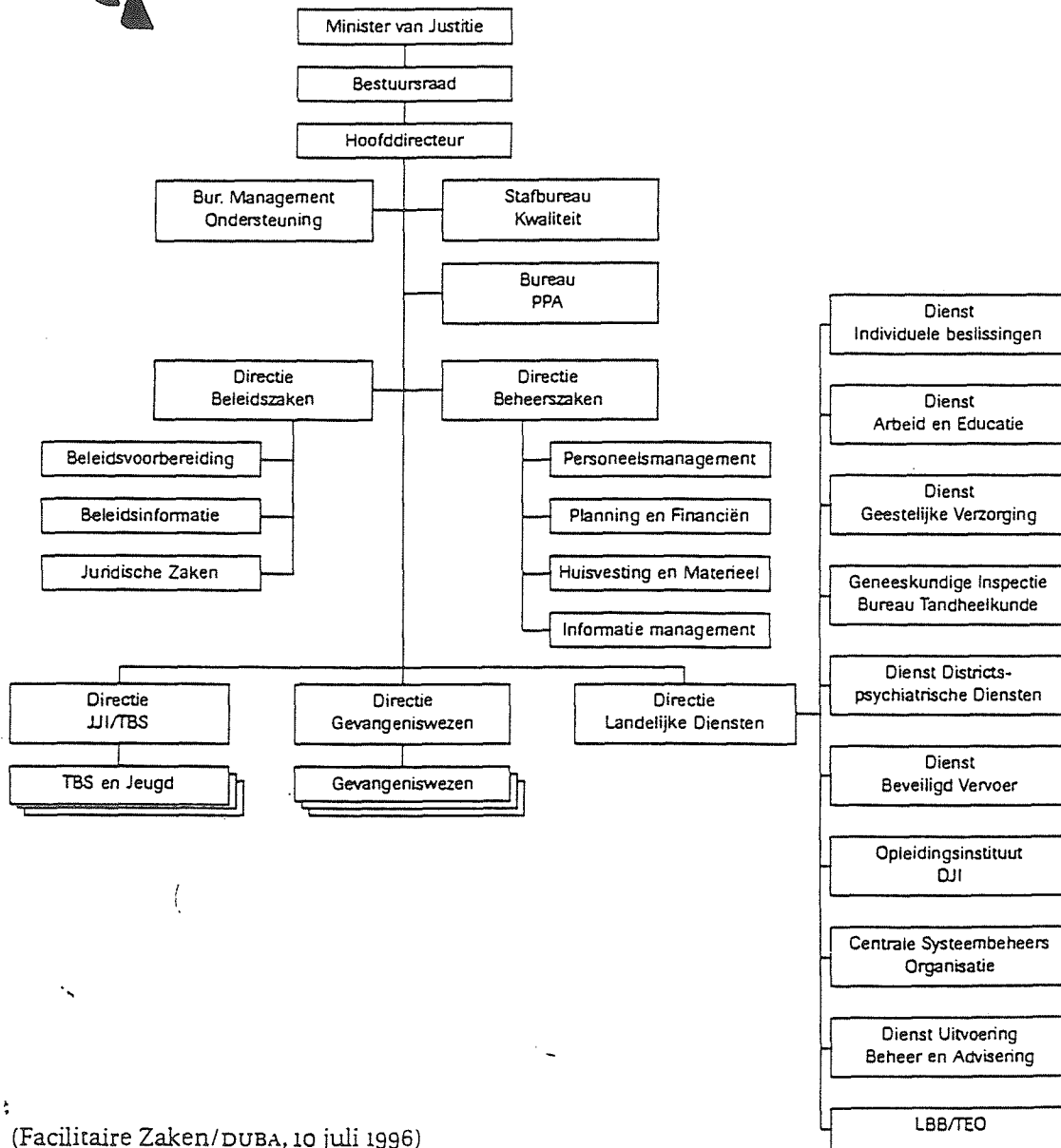
De Minister van Justitie,

Bijlage 2

Organogram Dienst Justitiële Inrichtingen

(Facilitaire Zaken/DUBA, 10 juli 1996)

Bijlage 3

Postbus 2287
1000 CG Amsterdam
Telefoon
Fax algemeen

• Amsterdam-Amstelland
•

Bezoekadres Elandsgracht 117
1016 TT Amsterdam
Executieve Ondersteuning
B.O.O./Arrestantenzorg
Aanvraagnummer
Aanvraagnummer
Aanvraagnummer
Aanvraagnummer
Aanvraagnummer
Aanvraagnummer

• Penitentiaire Inrichtingen
Over-Amstel

Postbus 41901
1009 CE Amsterdam

Datum donderdag 14 september 1996

Onderwerp opvang geëvacueerde ingeslotenen
Bijlagen 1

> Geachte heer

• Bij brief van 23 november 1995 vroeg ik u te willen beslissen over het laten onderzoeken van mogelijkheden om in geval van een calamiteit in het cellencomplex van het hoofdbureau van politie te Amsterdam de aldaar aanwezige ingeslotenen binnen uw Inrichting onder te brengen.

Eind januari werd ik door de heer . . . telefonisch van uw positieve beslissing op de hoogte gesteld en waarna de heren .

van uw Inrichting, mijn medewerker de heer . . . en ik tot de nu voorliggende "Procedure Ontruiming Cellencomplex HB en Opvang in Penitentiaire Inrichtingen Over-Amstel" zijn gekomen.

Hierbij bied ik U deze Procedure aan. Uiteraard zal de regiopolitie Amsterdam-Amstelland de door uw Inrichting gemaakte kosten met betrekking tot voeding e.d. vergoeden. Dit zal in een aparte overeenkomst geregeld worden.

Gaarne verneem ik van u of u met deze Procedure accoord kunt gaan, waarna de formele afronding plaats kan vinden.

Hoogachtend,

P.I. OVER AMSTEL Algemene Zaken
Dosnr: — 01
Datum: 16-9-96
Brieffr: 1078

Bijlage 4

Postbus 2287
1000 CG Amsterdam
Telefoon
Fax algemeen

• Amsterdam-Amstelland
•

Bezoekadres Elandsgracht 117
1016 TT Amsterdam
Executieve Ondersteuning
Korpsonderdeel B.O.O./Arrestantenzorg
Behandeld door
Doorkiesnummer
Fax onderdeel 559.4043
Ons kenmerk
Uw kenmerk
Datum woensdag 11 juni 1997
Onderwerp gebruik ruimten t.b.v. aangehoudenene tijdens Eurotop
Bijlagen 1

• Penitentiaire Inrichtingen Over-Amstel

Postbus 41901
1009 CE Amsterdam

P.I. OVER AMSTEL Algemene Zaken	
Dosnr:	07.23
Datum:	18-6-97
Bfnr:	712.

> Geachte heer

- Hierbij verzoek ik u aan de politie Amsterdam-Amstelland ruimten in uw Inrichting ter beschikking te stellen ten behoeve van het insluiten van door de politie ter zake overtredingen tegen de openbare orde aangehouden verdachten. De periode waarin wij gebruik van die ruimte willen maken is tijdens de Eurotop van 13 juni tot en met 18 juni 1997.

Hierover hebben wij inmiddels de volgende afspraken gemaakt:

1. U stelt de sportzalen "Singel" en "t Schouw" ter beschikking.
2. In de genoemde periode stelt u een 7 tal medewerkers van het L.B.B. ter beschikking. Daarnaast roept u een door u op basis van te verwachten instroom van aangehoudenene benodigd aantal medewerkers van het L.B.B. op. De politie zal trachten tijdig het signaal daartoe aan u af te geven, rekening houdend met een oproeptijd van ongeveer 1,5 uur.
3. Deze medewerkers zorgen voor:
 - a. de begeleiding van aangehoudenene vanaf hetzij de eerste remise (bij gebruik van een zgn. Justitiebus) hetzij de tweede remise (bij gebruik van politievoertuigen) naar de sportzalen;
 - b. de visitatie cq fouillering van deze aangehoudenene waarbij zij als zijnde bijzondere opsporingsambtenaar proces-verbaal opmaken van in beslag te nemen voorwerpen.
4. De politie zorgt voor veldbedden en dekens (van ieder 80 stuks).
5. Uw inrichting voorziet zonodig in de voeding van de aangehoudenene.
6. Ten behoeve van het fotograferen en dactyloscoperen van in verzekeringgestelde verdachten stelt u eveneens een (kleinere) ruimte ter beschikking. Door een medewerkers van de politie zal in die ruimte de voor deze werkzaamheden benodigde apparatuur worden geplaatst. Hierover wordt een

• Amsterdam-Amstelland

- nadere afspraak gemaakt met de hr. Deze medewerker zal ook voor fouillerings- en waardezakken zorgdragen.
- 7. Door de politie zal contact worden opgenomen met OvJ omtrent het insluiten van deze aangehouden en in uw inrichting. Hierbij wordt gewezen op de mogelijkheid dat recalcitrante personen wellicht voor kortere duur worden ingesloten in een bijzondere cel.
- 8. Door u zal een voorlopige begroting worden opgesteld.

Op uw diensten zijn van toepassing de "Algemene voorwaarden voor het verrichten van diensten ten behoeve van de politieregio Amsterdam-Amstelland (bijgevoegd). De door uw inrichting gemaakte aantoonbare kosten en die rechtstreeks voortvloeiende uit het ondergebracht zijn van deze aangehouden en komen ten laste van de regiopolitie Amsterdam-Amstelland. De rekening te dien aangaande kunt u zenden naar de Chef Bureau Ondersteuning van het 5e District, de hoofdinspecteur van politie te Amsterdam.

Hoogachtend,

Bijlage 5

Functionarissen die zijn gehoord door de onderzoekscommissie

7 oktober 1997

De commissie bezoekt de PIOA spreekt met de volgende functionarissen:

- Plaatsvervangend directeur van de PIOA
- Unitdirecteur van Het Veer
- Directeur facilitair bedrijf
- Hoofd beveiliging
- Afdelingshoofd van Het Veer

27 oktober 1997

De commissie bezoekt de PI Toorenburgh en spreekt met de volgende functionarissen:

- De algemeen directeur van de PI De Toorenburgh
- De unit directeur Amerswiel
- De plaatsvervangend unitdirecteur Zuyderbos
- Afdelingshoofden
- Een verpleegkundige
- Teamleiders beveiliging
- PIW-ers
- Lid van de Commissie van Toezicht

4 november 1997

De commissie bezoekt de PI Zutphen en spreekt de volgende functionarissen:

- De algemeen directeur van de PI Zutphen
- De plaatsvervangend algemeen directeur
- Een teamleider beveiliging
- Een commandant van de Landelijke Bijzondere Bijstand (LBB), regio Noord Oost
- Leden van het Intern Bijstands Team

5 november 1997

De commissie bezoekt de PI De Grittenborgh en spreekt met de volgende functionarissen:

- De algemeen directeur van de PI De Grittenborgh
- De plaatsvervangend algemeen directeur
- Een teamleider beveiliging
- Een coördinator civiele dienst
- Een coördinator technische dienst
- Een verpleegkundige
- Een medewerker van de bevolkingsadministratie

Verder heeft de commissie op de volgende data gesproken met de volgende functionarissen:

23 september 1997

- De algemeen directeur van de PIOA
- De plaatsvervangend directeur Gevangeniswezen
- De piketambtenaar die ten tijde van de Eurotop dienst deed
- plaatsvervangend hoofd Dienst Individuele Beslissingen

21 oktober 1997

- Twee vertegenwoordigers van de opstellers van het zwartboek

31 oktober 1997

- De directeur gevangeniswezen
- De plaatsvervangend directeur gevangeniswezen

13 november 1997

- Een accountmanager van de Directie gevangeniswezen
- Een projectmanager van de Directie gevangeniswezen

20 november 1997

- Een lid van het LCC
- De Hoofdofficier van Justitie te Amsterdam

25 november 1997

- Het Hoofd van de LBB

Bijlage 6

TIJDSSHEMA

dinsdag 3 juni

De inspecteur van de politie neemt contact op met het hoofd beveiliging van de PIOA en meldt dat de PIOA mogelijk betrokken zal gaan worden bij de acties rondom de Eurotop.

dinsdag 10 juni

De inspecteur van de politie neemt wederom contact op met het hoofd beveiliging van de politie en doet beroep op het convenant. De PIOA wimpelt dit af.

De algemeen directeur van de PIOA neemt contact op met de Directie gevangeniswezen en tipt de actie af te schuiven naar defensie.

De PIOA stemt na overleg met de plaatsvervangend directeur gevangeniswezen in met het voorstel van de politie.

woensdag 11 juni

Afspraken over opvang en de financiële afwikkeling ervan tussen de PIOA en de politie worden schriftelijk bevestigd.

LBB is gemobiliseerd door de PIOA.

donderdag 12 juni

Opstellen van draaiboek door de PIOA, mobiliseren personeel en materieel.

vrijdag 13 juni

De PIOA is in staat van paraatheid.

zaterdag 14 juni

ochtend: Piketambtenaar informeert de Directie gevangeniswezen over ontwikkelingen Amsterdam. Ook meldt ze dat het draaiboek mogelijk in werking treedt.

middag: De piketambtenaar heeft wederom contact met Directeur gevangeniswezen.

avond: 150 Italianen worden opgevangen in de PIOA. Deze zijn rond 22.00 uur weer uitgezet.

zondag 15 juni

middag: Duidelijk wordt dat de PIOA ernstig rekening moet houden met de opvang van nog meer arrestanten.

De politie vraagt aan de plaatsvervangend directeur van de PIOA of het in het uiterste geval mogelijk is 120 arrestanten in de PIOA op te vangen. De plaatsvervangend algemeen directeur van de PIOA stemt hiermee in.

23.34 uur: Eerste bussen (4 grote en 2 kleine) rijden de remise van de PIOA binnen.

maandag 16 juni

01.00 uur: Drie grote bussen van de plaatselijke vervoersdienst rijden het terrein van de PIOA op.

02.00 uur: Plaatsvervangend directeur van de PIOA meldt de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen dat het draaiboek in werking treedt, mobilisatie personeel is gerealiseerd.

02.30 uur: Aantal van 80 wordt overschreden.

03.00 uur: De plaatsvervangend directeur van de PIOA heeft contact met piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen over de limietschrijding van 120. De plaatsvervangend directeur van de PIOA krijgt toestemming om capaciteit elders te regelen.

03.00 uur: De piketambtenaar van het LCC heeft contact met de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen en geeft de opdracht medewerking te verlenen aan de opvang van arrestanten.

03.04 uur: De plaatsvervangend directeur PIOA belt de plaatsvervangend directeur van de PI Zutphen en regelt daar plaatsen.

05.40 uur: Laatste bus van de PIOA is leeg.

07.00 uur: Eerste bussen rijden de remise van de PI Zutphen binnen.

09.00 uur: Er vindt spoedberaad bij de Directie gevangeniswezen plaats zonder de plaatsvervangend directeur van de PIOA. Gelijktijdig wordt de piketnotitie van de piketambtenaar van de Directie gevangeniswezen verzonden naar respectievelijk het Hoofd DJI en de Directeur-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties.

09.30 uur: Overleg tussen de plaatsvervangend directeur PIOA en de Directie gevangeniswezen.

11.00 uur: Tweede bus met arrestanten naar Zutphen.

11.30 uur: De Directie gevangeniswezen verzoekt de algemeen directeurs van de PI De Toorenburgh, de PI De Grittenborgh en de PI Sittard, medewerking te verlenen aan de opvang van arrestanten als gevolg van de Eurotop.

Hoogeveen regelt onmiddellijk materieel bij de Johan Willem Friso kazerne.

De PI De Toorenburgh regelt een tent.

13.00 uur: Derde bus naar de PI Zutphen.

18.00 uur: Eerste bussen rijden de remise Hoogeveen binnen.

- 15.30 uur: Laatste bus rijdt remise van de PI Zutphen binnen.
21.00 uur: Aanvankelijke planning voor aankomst bussen bij de PI De Toorenburgh.
21.15 uur: Algemeen directeur van de PI De Toorenburgh meldt het coördinatiepunt dat de vrouwen kunnen komen.
22.00 uur: Tent in de PI De Toorenburgh is gereed.

dinsdag 17 juni

- 02.00 uur: Uiteindelijke aankomst van de eerste bus met vrouwen in de PI De Toorenburgh.
03.00 uur: De PIOA heeft geen arrestant meer in huis.
03.38 uur: Nieuwe bussen met arrestanten (148) rijden het terrein van de PIOA op.
04.00 uur: Laatste bus rijdt de remise van de PI Toorenburgh binnen.
06.00 uur: Laatste bus met arrestanten wordt geleegd in de PIOA.
11.30 uur: De plaatsvervangend directeur van de PI Toorenburgh krijgt van het hoofd LBB het bericht dat er mensen uit de groep moeten worden gehaald, dit gebeurt (deels vrijwillig deels gedwongen).
12.00 uur: 83 arrestanten van de 148 die om 03.38 uit bij de PIOA zijn aangekomen worden in vrijheid gesteld.
13.45 uur: Twee advocaten melden zich bij de tent in de PI De Toorenburgh. Zij willen alle vrouwen spreken.
14.00 uur: Lawaaidemonstranten in Zutphen.
15.00 uur: Wederom krijgt de plaatsvervangend directeur van PI Toorenburgh een telefoontje vanuit het coördinatiepunt met het verzoek om mensen uit de tent te halen ten behoeve van uitlevering. De Directie van de PI Toorenburgh weigert, nadat de voors- en tegens goed zijn overwogen, de opdracht.
20.30 uur: 35 arrestanten van de 148 die om 03.38 uur de PIOA zijn binnengereden worden in vrijheid gesteld.
21.45 uur: De algemeen directeur van de PI De Toorenburgh verneemt dat er bussen met sympathisanten richting de PI gaan.
22.00 uur: PIOA is vrij van de arrestanten.
22.15 uur: Het management van de PI De Toorenburgh bereikt de inrichting.
22.45 uur: Bussen met sympathisanten bereiken de inrichting en verspreiden nieuwsbrieven, rotjes e.d.
23.15 uur: De bussen vertrekken weer in de richting van Amsterdam.

woensdag 18 juni

- 05.30 uur: Vier Denen verlaten de PI De Toorenburgh omdat zij in vrijheid worden gesteld.
Vervolgens komt er een bericht dat alle buitenlandse vrouwen uit de tent van de PI De Toorenburgh zullen worden gehaald. Het management-team bedenkt een aanvalsplan. Dan wordt bekend dat alle arrestanten op die dag zullen worden vrijgelaten. Binnen een uur wordt dit bevestigd.

- 14.00 uur: De algemeen directeur van de PI De Toorenburgh meldt de arrestanten dat ze deze dag worden vrijgelaten. Hij spreekt de procedure met ze door.
- 15.00 uur: Arrestanten PI Toorenburgh worden in bussen geleid.
- 16.00 uur: Alle arrestanten worden in vrijheid gesteld.
Evaluatie PI Toorenburgh.

donderdag 19 juni

Een lid van het LCC neemt wederom contact op met de PIOA inzake contrademonstratie. De PIOA verwijst naar de Directie gevangeniswezen.

Een lid van het LCC neemt contact op met de directeur gevangeniswezen en meldt dat DGW weer zal moeten meedoen.

vrijdag 20 juni

Er wordt een plan van aanpak gemaakt, directeuren worden benaderd, er wordt capaciteit gerealiseerd voor 400 plaatsen en er worden bestemmingswijzigingen gemaakt.

Directeur gevangeniswezen heeft contact met de Secretaris-Generaal en zegt dat er 400 plaatsen zijn gerealiseerd. De Directeur gevangeniswezen verzoekt de Secretaris-Generaal contact op te nemen met de HOvJ om deze mede te delen tot hoever DGW kan gaan.

Er wordt door de directie gevangeniswezen een plan van aanpak gemaakt.